

Csányi Attila életút-interjú

Készítette: Jávorszky Béla Szilárd

A felvétel időpontja: 2015. április 7. és április 8., Újlipótváros

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Jávorszky Béla:

Ahogy mindenkinél, nálad is az origónál, a családnál indítsuk a beszélgetést. Mit kell tudni róluk? Milyen zenei-kulturális környezetből érkezted? Voltak-e zenészek a családban? Honnan jöttek az első zenei indítatások?

Csányi Attila:

Az apám közgazdász volt, édesanyám háztartásbeli. Nem zenéltek, de komolyzenét rendszeresen hallgattak. Nővéremmel és egy osztálytársammal együtt 6 évesen elkezdtek zongoraórákra járni minket.

Jávorszky Béla:

A polgári nevelés részeként?

Csányi Attila:

Igen. Véletlen szerencse, hogy a rádióból is jól ismert Tarjáni Tóth Ida a környékünkön lakott, és a két család jóban volt egymással.

Jávorszky Béla:

Mi volt ez a környék?

Csányi Attila:

Rákosfalván nőttem fel, ami az Örs vezér tértől kifelé, Rákosszentmihály irányában van, Zugló és Kőbánya határán. A helybéliek általában röstellték Kőbányának hívni, pedig valójában az volt, ám inkább mindenki azt mondta, hogy zuglói. Rákosfalván van egy olyan katolikus templom, ahol kórus, zenekar és ministráns társaság volt, akiket nagyon ügyesen összefogtak és úgy mozgatták vagy irányították, mintha valami cserkészcsapat lenne. 1940-ben születtem, tehát '47 körül kerültem ebbe a társaságba, amely úgy működött, mint egy cserkészcsapat, csak bármiféle politikai befolyás nélkül. Persze mondták, hogy ne üvöltözzünk az utcán, amikor este kijövünk a hittanról, mert akkor az apánkat esetleg kirúgják a munkahelyéről. Tehát valamennyire viselkedjünk. De ennyi.

Jártunk kirándulni, táborozni és ezek nagyon emlékezetes dolgok voltak. Mentünk az erdőben Bakonybél felé, és azt mondta az egyik vezető – aki talán régen cserkésztsiszt lehetett –, hogy „gyerekek, figyeljétek meg, ha nem ordítoztok, mint most, akkor az erdőnek hangjai vannak. Később meg is fogjátok szeretni.” Úgy hatottak ránk, hogy tulajdonképpen csak most értékeljük felnőttként vagy öregként, hogy akkor mi mindenben részesültünk.

Ez a társaság és az énekkar eléggé összetartotta a helyieket. Volt köztük egy csomó zenész. Például Illényi Katica családja oda tartozott, odajárt az apja és a bátyjai is. Voltak az ÁHZ-től is¹ hegedűsök, akik ebben a kórust kísérő zenekarban szerepeltek. Volt, aki sokra vitte, operaénekes lett. Például Dene József, aki aztán Svájcba került ki, de nyugdíjasként talán hazajött.

¹ Az 1952-ben alapított Állami Hangversenyzenekar nevének rövidítése, amelyet 1997 óta Nemzeti Filharmonikusoknak hívnak.

Zongorázni Tarjáni Tóth Ida cimbalomművésznél tanultam. Kodály *Háry János* című darabja nélküle nem mehetett az Operában, mert klasszikus cimbalmosok kevesen voltak. Az ötvenes években gyakran járt nyugatra, Bécsbe is, amikor csak akart, mert ha *Háry János*-előadás volt, őt hívták. Rajta kívül ismert klasszikus cimbalmos csak a nagyon híres és jazztörténetekben is felbukkanó Rácz Aladár volt, akit Stravinsky valahol talán Genfben, vagy Párizsban talált meg és népszerűsített. Furcsa módon Rácz tanított ugyan itthon, de az a hír járta róla, hogy nem szívesen osztja meg senkivel sem a tudományát. Tehát a Zeneakadémián mindenki igyekezett Tarjáni Tóth Idához kerülni.

Még nem volt kötelező a szolfézs, amikor a testvéremmel és egyik osztálytársammal (Balogh Ottóval) Tarjáni Tóth Idához jártunk. Mindenre tanított minket, még az összhangzattan alapgazaira is. Azért ismétlgetem ennyit a nevét, mert 6-8 éves gyerekként tanúja voltam, amikor azt mondta: „gyerekek, most pár percig abbahagyjuk az órát, mert a rádióban megy egy mű. Talán Stravinsky, amelynek nincs meg nekem a kottája.” S a nővéremmel együtt szájatva láttuk, ahogy elővett egy kottapapírt, elindult a rádióadás (magnóról még szó nem volt), és ahogy más ember levelet ír, ő úgy kottázott. Közben néha még hozzánk is szólt. Amit Tarjáni Tóth Idánál láttam, elképzelni sem tudtam. Persze azt sem tudtam, hogy létezik olyan stúdium is, hogy hallásfejlesztés.

A vidéki polgárcsaládokban, ahol nem volt zongora, ott helyette a cimbalmot használták. Házi muzsikálási hangszerként kezelték. Tarjáni Tóth Ida majdhogynem csodagyerek volt, már tizenéves korától járt külföldre és voltak olyan fotói, meg újságcikkei, amelyeken látszott, hogy például az angol királynő, vagy más európai uralkodók, államférfiak előtt is szerepelt.

Jávorszky Béla:

Ki volt a következő, számodra meghatározó tanárod?

Csányi Attila:

A már emlegetett osztálytársammal, Balogh Ottóval – aki általános iskola első osztálya óta a barátom, meg muzsikáltunk is sokat együtt, ennek jövőre lesz 70 éve! – Hazai György zongoratanárhoz kerültem, aki nem sokkal volt idősebb nálunk, de Zeneakadémiát végzett és nagyon jól hangot talált a növendékeivel. Mondtuk, mi jazzt akarunk játszani. Meghallgatott minket és azt mondta, „gyerekek, úgy lehet rendesen jazzt játszani, hogyha a technikátokat rendbe hozzuk”. Mint ma egy személyi edző, aki a testépítéssel foglalkozik, mindkettőnkre szabott egy tantervet, és tényleg másfél, nem egészen két év alatt olyan technikát szereztünk, ami már megengedte az ő szemében is, hogy elkezdjünk jazzt játszani. Volt bőven a Dohnányi- és Hánon technikai gyakorlatokból. Hazai György sajnos '56-ban disszidált.

Jávorszky Béla:

Miért pont jazzt szerettetek volna játszani? Ha jól számolom, az ötvenes évek legelején járhatunk.

Csányi Attila:

Igen, lehettem 13-14 éves.

Jávorszky Béla:

Hol hallottál először jazzt? Szórakozóhelyeken?

Csányi Attila:

Nem. Bár 15 éves koromtól már jártam szórakozóhelyeket – erről majd mondok később néhány szót –, a Magyar Rádió egészen furcsa világ volt akkoriban. Az ötvenes években igaz, hogy tiltották a jazzt és mindent, ami amerikai, de például élő közvetítések voltak szórakozóhelyekről. Délben valami rejtélyes oknál fogva gyakran játszott a Tabányi együttes és voltak úgynevezett ötórás teák. Később aztán a rádióban szereplő urak közül néhányval megbarátkoztam, és kaptam tőlük különböző plakátokat, kottákat, fotókat és mindenféle egyéb relikviát. Tehát a jazz iránti érdeklődés részben a rádióból származik. Például az *Istambul* című slágert mindig picit jazzesen játszották. A mai jazz-hallgatók, főleg a fiatalok, akik már modernebb zenéken nőttek fel, mindezt a jazz perifériáján mozgó tánczenének, vendéglátósnak tartják, és nem sokra becsülik. Pedig valójában ez nem így van.

Jávorszky Béla:

Ezt mondjuk hot jazznek?

Csányi Attila:

Nem. A hottolás tulajdonképpen improvizációt jelent. Hívták keverésnek is. Itt inkább a frazírozásról van szó, tehát, hogy egy dallamot kicsit jazzesen adok elő. Próbálok egy példát mondani. Van egy agyoncsépezt sláger, valamelyik színésznő énekelte: *Jaj, de jó a habos sütemény.*² Nos, később a dixie-sek, de a presszózongoristák is a hangsúlyokat, a ritmizálást megváltoztatták benne, és lett belőle egy szving-korszakbeli csodasláger. És aztán egyszer jóval később a *Ki mit tud?*-on egy gitáros-énekes fiú, aki ezt előhozta és akkor ismét divatba jött.³

Akkoriban nemcsak a Music USA, hanem az Újvidéki Rádió is egészen furcsa tekintélyt szerzett. Ott játszott például egy Boros nevű – a keresztnévére már nem emlékszem – harmonikás. Harminc évvel később a lánya, Boros Júlia a Bartók Rádió Garay Attila Jazz Ének Tehetségkutató Versenyének első helyezettje lett. A Papa viszont egy olyan újvidéki zenekart vezetett, amely a mai értékítéletünk szerint is egy sor jazzes elemet alkalmazott. Swingelt. Nagyon szépen jazzesítettek meg kommersz témákat. Még olyanokat is, mint a *Bolyongok a város peremén*. Borosék egyébként azzal lettek híresek, hogy improvizáltak. Ahogy a beatzenészek a Radio Luxembourgot lesték, az összes Shadows-imádó onnan jött, az jazzben a Music USA volt a csúcs, azután egy német adó (a nevére már nem emlékszem), és az újvidéki Novi Sad Radio.

Jávorszky Béla:

Ezek is rövidhullámban jöttek?

Csányi Attila:

Nem, a Novi Sad Radio középhullámon jött. Egészen elképedtünk, hogy olyan hirdetések adtak, hogy az eszéki autószalonban árleszállítás van. Nálunk akkor még az sem volt, hogy négy évet lehetett várni egy Moszkvicsra. Emlékszik még valaki az autós „színválasztás” tortúrájára? Akkor az elképesztő módon Nyugatnak tűnt. S ugye mindez magyarul. A hirdetések és minden olyan, ami nálunk elképzelhetetlen. De ami az akkor jazznek vélt zene iránti érdeklődést illeti, azt az is elősegítette, hogy Budapesten rengeteg presszó volt, ahol élőzene szólt.

Ez valami egész különleges dolognak számított. Rákosfalvától az Örs vezér fél kilométer. Ott van a Mimóza nevű presszó, és mellette egy étterem, az Arany kacsá. Az étteremben például Felföldi Anikó énekel. Egyszer a Mimózában a zenekarom trombitásával és barátnőjével ültünk hármásban. Ők veszekedtek, közben valaki zongorázott. Kezdő

² Eisemann Mihály és Kellér Dezső slágerét többek között Kiss Manyi tette híressé.

³ Bene Győző volt az, aki az 1968-as *Ki mit tud?*-on a régi slágert eljátszotta.

zenészként valamivel jobban ismertük az ott elhangzó számokat, mint egy civil vendég. Ahogy ők veszekedtek, a zongorista, aki ránk sem nézett, elkezdte játszani, hogy *Búcsúzni csak nagyon szépen szabad*. Ez akkor egy ismert sláger volt, és a rádió annyit játszott, hogy mindenkinek a könyökén jött ki. Amikor ezt meghallották, Turák Péter – így hívták a trombitást – és a kislány elnevelték magukat. Pedig a zongorista nem kapott borraivalót, nem is volt pénzünk, meg eszünkbe sem jutott, hisz aki zenél, az ritkán ad a másiknak borraivalót. Amikor elnevelték magukat, akkor a zongorista elkezdte a *Sunny Side*-ot játszani. Tehát így üzengetett. Díjazta, hogy akinek szól, felismeri. Később tudtam meg, hogy ezt az urat Ullman Ottónak hívják – az ismert basszusgitáros apja –, és az is kiderült, négy vagy öt generációt felölelő muzsikusként származott. A két világháború között a Heinemann big bandben bőgözött a nagypapa vagy a dédpapa. Fényképem is van róla.

Jávorszky Béla:

Mesélj kicsit a presszók világáról. Mondtad, hogy 15 éves korodtól, tehát 1955-től jártál ezekre a helyekre.

Csányi Attila:

Több zongoratanárom volt. Amikor már „jazzt” tanultam, két tanárhoz jártam és nem volt illendő tudtára adni, hogy máshoz is járok. Egyikük, Teöke Mariann – később híres Bach-kutató és pedagógus lett – a Vörösmarty téren a lakásában tanított, s mondta, hogyha engem tényleg érdekelnek ezek a zenék, akkor miért nem megyek be a tőlük 100 méterre levő Kedvesbe? A Váci utcában három zenés presszó is volt: a Napfény (vagy Napsugár), a Kedves és az Anna. Ezek hozzá közel voltak és nyilván azért is tudta, hogy ott kik játszanak. Miért nem megyek oda? 5-6 forintból megúszhatom, ami nem volt nagyon olcsó, de annyit még meg lehetett reszkírozni. A Kedvesben volt egy kerthelyiségféle, aminek ha az elején megálltál, akkor nem kellett leülni, tehát úgy is hallgathattad, ami szólt. Nekem már nem volt szerencsém Cziffra Györgyöt⁴ élőben hallani. Pedig több hónapon át játszott ott, miután kijött a börtönből és mielőtt disszidált. Abban az időszakban zömében az Annában játszott egyedül.

Nem volt dobos mellette. Akkoriban elképesztő divatja volt a dob-zongora duóknak. De jó dobosra alig emlékszem. Valószínű kíváncsi voltam, hogy nagyon halkan játsszon, úgy, hogy ne zavarja a zongorát, de táncolni lehessen. Egy kivétel volt, Totth Menyus. A Paradisóban zongorázott, mellette Radnóti Tamás, aki tudott dobolni. Korábban az emlékezetes dobpárbajokon is közreműködött, Beamter Jenővel és Vig Tomival. Ez már a Chappy nagyzenekar világába tartozott.

Jávorszky Béla:

És Beamter Jenő?⁵

Csányi Attila:

Ő inkább félig pódiumzenész volt. Holott egész életét vendéglátóban töltötte.

Jávorszky Béla:

⁴ Cziffra György (1921–1994) világhírű zongoraművész. Cigányzenész családból származott, Dohnányi tanítványa volt. 1956-ban elhagyta Magyarországot, Párizsban telepedett le és a francia klasszikus zenei élet egyik ünnepelt előadóművésze lett. Zongorajátékát Liszt Ferencéhez szokták hasonlítani, főleg bámulatos improvizációs készsége miatt.

⁵ A dobos-vibrafonos Beamter Jenő (1912–1984) az ötvenes-hatvanas években az összes fontosabb fővárosi mulatóban muzsikált, szinte mindenkivel. Köztük a magyar modern jazz kialakulásában meghatározó szerepet betöltő muzsikuskal.

A Dunába is jártál?

Csányi Attila:

Igen. A Duna kivételt jelentett, ott majdhogynem pódiumzene szólt, de lehetett táncolni. Beamter végül is a Citadellában fejezte be, ott is volt tánc. De Beamter Martinyval⁶ már inkább előadóművészeknek számított.

Jávorszky Béla:

A Gellértben a Martiny-„koncertek” későbbiek?

Csányi Attila:

Martiny Lajos és zenekara Garay Attila⁷ előtt volt, ő nem a teraszon játszott fent, hanem egy földszinti helyiségben. Martiny például majdhogynem koncertműsort csinált. Táncoltak rá, de hallgatták is az emberek. Arra nem emlékszem, hogy a teraszon a Garaynál már táncoltak-e – valószínűleg táncoltak –, de az is olyan esemény volt, hogy oda hallgatni jártak. Híres együttes volt: Garai, Pege, Söptei és Tarkói.⁸ Tarkói 90 éves lesz, most fogjuk ünnepelni. Nincs jó egészségi állapotban. Pege ugye már nincs köztünk, de a híres kvartettben az első egy-két hónapban nem Pege, hanem Berkes Balázs bőgőzött. Állítólag valami betegség, talán asztma miatt ki kellett, hogy kerüljön a zenekarból, és akkor Pege váltotta őt. Hogy aztán Berkest kezelték-e vagy csak a Gellérből maradt-e ki, azt nem tudom.

A híres kvartettben Söptei altszaxofonon játszott és fuvolázott, Garay pedig – a zongora mellett – énekelt is. Többnyire Brubeck szellemű dolgokat csináltak, ami akkor szenzációnak számított. Rengeteg zenész járt oda. Garay szigorú meg goromba ember volt, és ott Pege azt csinálta, amit kellett. Ott nem volt kilenc kör szóló. Csak ránézett és abban a pillanatban vége volt a nagy virgáknak. Aztán Tarkói nyugatra került. Duka Norberttel együtt, aki Zepperitz-tanítvány⁹ volt. Pege is tanult nála egy rövid ideig, de Duka nála végzett. Duka a berlini filharmonikusoktól elkerült a Nyugat-Berlini Operához, onnan ment nyugdíjba. Jazzt utána már keveset játszott.

Jávorszky Béla:

Visszatérve a helyekre. Az Astoriában jártál?

Csányi Attila:

Igen, van néhány fényképem is. Az Astoriát ugyan Kertész¹⁰ tette híressé a jazzesek körében, de – valahol írtam is erről – a II. világháború után, de még 1945-ben az Astoria

⁶ Martiny Lajos (1912–1985) a magyarországi swing kétségkívül legfontosabb képviselője, egyben a magyar szórakoztatózene egyik legnagyobb alakja. Referencia értékű zenekaraival szinte mindent játszott, amit a kor szelleme és a saját belső igénye megkívánt: az aktuális tánczenétől a szórakoztató szimfonikus zenén át a swinges jazzig.

⁷ A zongorista-zeneszerző Garay Attila (1931–2013) a modern magyar jazz egyik legnagyobb ígéretként indult, triójával szerepelt a Modern Jazz sorozatban is, de később nem sikerült állandó zenekart fenntartania. Bizonyos időszakokban teljesen eltűnt a hazai zenei életből. Később pedig – jobb híján – jazzéneklést tanított a jazztanszakon.

⁸ A Garay Kvartett tagjai: Garay Attila zongora, ének, Pege Aladár bőgő, Söptei Géza szaxofon és Tarkói Viktor dob.

⁹ Paul Rainer Zepperitz (1930–2009) bőgőművész, a berlini filharmonikusoknál szólamvezető. Emellett időről időre mesteriskolákat vezetett, így számos nagybőgős is büszkélkedhet azzal, hogy tanítványa volt.

¹⁰ A szórakoztatózenészek idősebb generációjához tartozó Kertész Kornél (1910–1983) az ötvenes-hatvanas évek fordulójának kulcsfigurája volt. Ő szervezte a híres Savoy- és Astoria-jameket, vezette az emblemikus Dália klubot, kvartettjével pedig a Modern Jazz lemezsorozaton is szerepelt.

pincében – tehát ahol az Astoria bár van – Filu¹¹ zenekara játszott. Az Astoria bárt akkor Pengő klubnak hívták és a Budapesten levő amerikai katonai misszióknak a tiszt klubja volt. Ott játszott a Filu zenekar egészen addig, amíg 1-2 év után ő is a Bristolba szerződött. Filu 1956-ban disszidált, de utána kétszer itthon volt. Valójában nem is disszidált, mert útlevéllal, tehát engedéllyel ment ki.

Virág Ferenc, aki a Filu zenekarban játszott, azt állította – és neki is volt erről igazolása –, hogy amikor a Filu átment a Bristolba, akkor a Pengő klub adott nekik egy ajánlást angolul. Hogy „az amerikai katonai misszió mennyire meg volt elégedve a játékok minőségével, a szorgalmukkal, a fegyelmezettségükkel”. Virág Feri elmesélte, hogy úgy is segítették őket, hogy kottákat hoztak nekik.

Még a presszóról. Magnó nem volt, hanglemezek nem voltak, tanulni úgy lehetett, hogy a rádióban hallgatta az ember, ami szólt, és lekottázta. Fogarasinak¹² ez nem okozott gondot, mert amit Willis Conovernél¹³ éjszaka hallgatott, azt másnap játszotta. Tanúja voltam, amikor leült csak úgy zongorázni Pitó Tibor lakásán, és a játéka csodának tűnt. Nem a virtuozitása miatt, hanem mert olyan harmóniakat használt, olyan felfogásban zongorázott, amitől, aki egy kicsit is ismerte ezt a világot, az elájult. Pitó meg nevetett, hogy hallom, te is hallottad tegnap Russ Freemant Willis Conovernél...

Csak kevés ilyen különleges, Isten áldotta tehetség volt, aki azonnal le tudott szedni egész bonyolult dolgokat is. Az átlag fülű ember hátrányba került, ha nem jutott kottákhoz. Határozottan emlékszem egy gimnáziumi bulira, ahol én második voltam és egy negyedik játszott. Nagyon jól zongorázott, odamentem hozzá, és kérdeztem, hogy mi volt a címe, amit játszott. Azt mondja, nem tudja. Mit csináltál a bal kezoddal az elején, mert az nekem nagyon tetszett? Ő már nem emlékszik. Tehát, aki valami keveset tudott, az ült rajta és mint egy Harpagon begyűjtötte. Nem akarta, hogy más is tudja.

Sorsdöntő volt, hogy a bátyám szerzett egy Vörös Szikra magnót. Az nagyon jó készülék volt. Nehéz, de volt rajta 19-es fordulat is. Egyszer, amikor a bátyám dolgozott, bekapcsoltam, és két vagy három slágerszám után jött egy Armstrong-lemez. Kiderült, az *Ambassador Satch*¹⁴ volt, ami nekem egy egész életre szóló indítást jelentett. Annyira tetszett, hogy ahogy lejárt az orsó, azonnal tekertem vissza az elejére. Később derült ki, hogy Papa Fleigh¹⁵ is az *Ambassador Satch* hatására kezdett trombitálni. Ő is az utolsó hangig mindent tudott róla, mert ezerszer hallotta. Beszélgettünk nem olyan régen róla, hogy az első pár hallgatás az teljes elképedés volt. Utána pedig állandóan újrajátszottuk, soha nem untuk meg, minden szólóját az utolsó hangig tudtuk kívülről. Valószínűleg mindketten ezt az élményt keressük azóta is, és feltehetően soha sem találjuk meg.

De ami nekem az *Ambassador Satch*, az lehet, hogy másnak a *Kind of Blue*.¹⁶ Mindenkire nagy hatással van ez az első élmény. Ismerek olyan lemezgyűjtőket – például a

¹¹ 1945 és 1947 között a szaxofonos-klarinétos Filu (Schenkelbach Fülöp, 1902–1981) együttese, a Filu Swingers jelentette Budapest egyik fő jazz attrakcióját.

¹² Bár Fogarasi Jánost (1935–2012) a nagyközönség a Metro együttesből ismerte meg, az ötvenes-hatvanas években még a modern jazz bővületében zongorázott. Kertész Kornél köréhez tartozott, részt vett a Savoyban és az Astoriában tartott jam sessionokon, később rendszeresen fellépett a Dáliában is.

¹³ Willis Conover (1920–1996) amerikai rádiós személyiség bő negyven éven át vezette a Voice of America jazzadásait, melyek a hidegháború időszakában a nagyvilágtól fizikailag elzárt kelet-európai – így a magyar – jazzrajongók számára az egyetlen hiteles kapcsolatot jelentették a tengerentúli történésekkel, művészekkel, folyamatokkal.

¹⁴ Az *Ambassador Satch* Louis Armstrong 1956-ban megjelent nagylemeze, melynek anyagát 1955-ös nyugat-európai turnéján rögzítették.

¹⁵ Forgács László, a Budapest Ragtime Band és Hot későbbi szólistája, akit énektudása, sokoldalú hangszer tudása, színpadi előadása, a klubokban játszott műsorai révén később az ország egyik legjobb trombitás-énekes frontemberévé vált.

¹⁶ Miles Davis 1959-es lemeze, amely számos vezető kritikus szerint a jazztörténet legjobb és legnagyobb hatású albuma.

Szigeti Péter-féle¹⁷ lemezgyűjtő kör egyik csoportja ilyen –, hogy csak az ötvenes-hatvanas éveket hallgatják. Azt a bebopot, azt a Blue Note világot hihetetlenül ismerik. De se az előtte levő zenéket, se a későbbieket nem nagyon. Feltételezem, azért, mert nekik az én *Ambassador Satch*-élményemet esetleg az Art Pepper vagy Davis Miles jelenti.

A könyvedben azt írod rólam, hogy dixieland zenész. Akár sértésnek is tekinthetném, de nyilván nem annak szántad. Van benne lekezelő íz, holott nem az. Nekem inkább pechem, hogy amikor megismertem a jazzt, akkor már nem ez volt a fő irány. De én visszafelé is érdeklődöm. Az előbb említett lemezgyűjtő kör tulajdonképpen megfosztja magát olyan élményektől, ami korábban történt. Beszéltem már az *Isztambulról* meg a tánczene és a jazz határán működő zenékről. Hogy sokan nem tartják ezeket jazznek, csak a Szabados¹⁸ világát vagy Hancockét.¹⁹ De akkor Benny Goodman vagy Tommy Dorsey sem jazz. Hisz táncolni lehet rá. De valójában nem így van. Ahol improvizálnak és jazzesen frazíroznak, az jazz zene, hiába kötött a ritmusa.

Az Astoriára visszatérve: Zágón Ivánnak is volt ott egy kvartettje még Kertészék előtt. Csak Kertész lett az etalon, az Astoriáról mindenkinek az ő kvartettje jut az eszébe. Az Astoria bár valójában 1945-től folyamatosan működő éjszakai lokál volt. 50-60 cm magas színpad, két szélén lombfűrész kivágású formákkal, amit dísznek szántak.

Kertészt, ugye, azért hívták Citromnak, mert mogorva, barátságatlan ember volt (bár láttuk mi nevetni őt eleget). A híres kvartettjében Káldor Péter, Rahói Ernő és a Várnai Tibor játszott. De ez nem mindjárt az elejétől volt így: Káldor Péter előtt volt egy Vajdulák nevű, ugyancsak vibrafonos. Kertész modern elképzeléseinek viszont már sem a bőgő, sem a vibrafon nem felelt meg. Akkor kialakult a *Modern Jazz Antológián* is megjelent, híres kvartettje.

Ha tehattük, mi is odamentünk, 10-12 forintból ki lehetett jönni és hallgattuk a kvartettet. Bármilyen hihetetlen, Kertész énekelt is a zongora mellől. Divatban volt akkor Caterina Valente egyik száma, a *Personalita*, ma is ismerik, ha meghallod, azonnal tudod. Kertész ezt angolul énekelte. Slágerzene nagyon kevés volt. De volt, hogy „világvárosi nonstop műsort” hirdettek az Astoria bárjában. A világvárosi nonstop azt jelentette, hogy nem volt szünet, hanem amikor befejezte a kvartett, Káldor letette a vibrafonütőket és leült zongorázni. Chopint is játszott, mindent játszott, és amikor befejezte, jött vissza a zenekar. Ez volt a nonstop.

Egyszer egy vendég, azt hiszem, 100 forinttal odament Kertészhez – ez akkor nagy pénz, nekem egy estére 90-et fizettek, de abban már volt zenekarvezetői pótlék is, miközben akkoriban 900 forintos havi fizetések voltak –, hogy játsszon el egy adott számot (nem emlékszem a címére). Mire Kertész azzal a mérhetetlen faarccal ránézett – kicsit magasabban volt a színpad, a vendég lent állt –, és azt kérdezte: maga pesti? Mondta az ember, hogy nem. „Nem baj, elmagyarázom magának. Ha kimegy az ajtón, jobbra van a Semmelweis utca, elmegy a Jereván nevű szórakozóhelyig és ezt a számot magának 10 forintért eljátsszák. És én magának most kerestem 90 forintot.” Tehát volt neki némi humora.

A zenészek zöme eljárt oda hallgatni. De szerintem érdekesebb, hogy a kis névtelen presszóknak is élő zene szólt. S amikor már jóval később jazztörténettel kezdtem foglalkozni, például a Tabáni Kakasban megtaláltam Mocsányi Lászlót. A két világháború között olyan

¹⁷ Szigeti Péter (1941–) a hetvenes–nyolcvanas évek avantgárd jazzéletének talán legnagyobb hatású szervezője volt. Lakásán heti rendszerességgel gyűltek össze a fővárosi jazzrajongók. Eszmét cseréltek és hallgatták együtt az Egyesült Államokból, valamint Európából érkező lemezeket.

¹⁸ A zeneszerző-zongorista Szabados György (1939–2011) a hazai free jazz elindítója, a később Dresch Mihály által kiteljesedett „magyar jazz” legfőbb szellemi atyja.

¹⁹ Herbie Hancock (1940–) amerikai jazz-zongorista és zeneszerző. A poszt-bop úttörője, a fúziós zene és a crossover egyik kulcsfigurája a jazzben.

híres zenész volt, mint mondjuk ma Szörényi Levente. Simon²⁰ aztán később utánaszámolt, hogy Mocsányinak több lemeze volt, mint Martinynak. Mondjuk 30-40 nagylemeznyi anyagot készített. Ez még a mai világban is nagyon jelentékeny szám. Annyira népszerű volt a Mocsányi-Lakos duó, hogy a rádióban is játszott, külföldre járt, turnézott. Később ez az ember meg ott ült és zongorázott egy budai presszóban, és senki sem tudta, hogy egy egykori hírességet hall.

Egyébként Saly Noémi várostörténész írt egy nagyon jó könyvet a Nagykörúton levő kávéházakról. És ebben felsorol 80 kávéházat. Erről jut eszembe Szabó Sándor gitáros, hegedűs. Beceneve Sülthal. Szerintem az igazi nagy hazai cigányzenész vonulatból ő az utolsó. Kathy Horváthot²¹ a következő generációhoz soroljuk. Lehet, épp Kathy Horváth Lajos mondta, hogy ő nem azért lett Sülthal, mert azt szereti, hanem azért kapta ezt a becenevet, mert 6 évesen az Ostende kávéházban a Rajkó zenekarral játszott. Nem kisebb turnéra mentek, mint Dél-Afrikába, Johannesburgba. S amikor hajóval kifutottak Olaszországból, és látta, ahogy eltűnt a part, ő csak állt a korlátnál estig, kimeresztett szemmel, és bámulta a tengert. A többi roma ekkor nevezte el őt Sülthalnak.

Ugye azt hallottuk mindig, hogy 1952–53-ban, a Rákosi-rendszerben alakította az állam a Rajkó zenekarokat. Na, de ez meg 1934-ben volt! Sülthal precíz ember, van egy csodálatos fényképalbuma, amit szépen átmásoltam számítógépre. Képzeld el, hogy van negyven roma kisgyerek úgy felöltöztetve egyenruhába, mintha negyven kis angol lordot látnál. Térdnadrágban, zakóban, ragyogó fényes cipőkben, simléderes sapkában. Még a kofferjük is egyforma. Élvezet nézni. Elmentek Dél-Afrikába, haza is jöttek és ott fotózkodtak. Hallatlanul nagy sikerük volt. Ránézel a fényképre és a Sülthal sorolja, hogy – mit tudom én – Toki Horváth Gyula, Jónás Mátyás. Mind nagy hírű, komoly ember lett.

Na, ebben az Ostende kávéházban – ami a Rákóczi úton volt, tehát a Nagykörút emlegetett vonulatába nem fér – működött cigányzenekar, szalonzenekar, jazz- és tánczenekar. Egyébként a rajkóknak iskolai oktatást is biztosítottak. A Magyar Rádióban kérdeztem egyszer Molnár Tibor hangrestaurátort, hogy az a néhány röntgenlemez, amely megmaradt régi rádióközvetítésekről, mitől ilyen jó minőségű? Hogyan lehet az, hogy az EMKE-ből, vagy az Ostende-ből is közvetítettek, és nem hallatszik se edénycörgés, sem semmi. Molnár elmondta, hogy nagyon korszerű kábelrendszer volt kiépítve a Magyar Rádióval. Gyakran megmaradt a bemondó hangja is, vagy például a hírek utolsó néhány mondata. Megkaptam Zágon Iván zongoristától saját röntgenlemez gyűjteményét, amelyen Herrer Pál, vagy Vig György játéka is hallható. Valódi ritkaságok. Ott vannak a dr. Máday László összegyűjtött rádióműsorai – egyszer meg kellene csinálnom –, a saját adásaiból rengeteg röntgenlemez, és néhány orsója is készült. Ez adta nekem az ötletet, hogy összeállítsam az *Ismeretlen magyar jazztörténetet*.²² Kizárólag ilyen röntgenlemezekből áll. Olyan felvételek, amelyek még nem kerültek üzleti forgalomba.

A József körúton volt a „Saját hangja, vigye haza” című stúdió, oda be lehetett menni és azt mondani, hogy „jó napot kívánok, szeretnék zongorázni, csináljanak egy lemezt rólam”. És lehetett. Így maradt fenn később felvétel Szajkó József szaxofonosról is. Ablakoshoz²³ hasonló tehetség. Van egy ilyen lemezük, Szajkó mellett dob, zongora, bőgő, tehát kvartett.

²⁰ Simon Géza Gábor (1947–), a hazai jazzkutatás talán legismertebb, szakmai berkekben erősen megosztó képviselője.

²¹ Kathy Horváth Lajos (1952–) európai hírű jazzhegedűs.

²² *The Unkown Hungarian Jazz – The Unissued Jazz Recordings 1942-1950 Vols. 1-2.* (Pannon Jazz, 2005). Magyar jazztörténeti magánfelvételek, melyek a negyvenes évek jazzmuzsikáját mutatják, szereplőinek többsége szórakoztatózenét, esténként szalonzenét és jazzt egyaránt játszott. A 47 számot tartalmazó dupla CD-n többek között a Martiny együttes, Chappy tánczenekara, Vig György, Radics Gábor, a Holéczy Swing Band, Zágon Iván együttese, a Filu Swingers és az Angolpark zenekar játéka hallható.

²³ Lakatos „Ablakos” Dezső (1944–1997) a modern magyar jazz egyik kiugró, nemzetközileg is elismert szaxofonosegyénisége.

Rajta egy bebop-szám volt, a végén a következő szöveg: „Ezt a zenét azért vettük fel, hogy akik itthon maradnak, azok is emlékezzenek ránk”. Épp csak az nem volt kimondva, hogy holnap megszökünk. Akkor az embereknek elhagyni az országot százszor nagyobb elhatározást jelentett, mert azt is mérlegelni kellett, lehet, hogy soha az életben nem jöhet haza. Mert az fel sem merült, hogy annak a rendszernek valaha vége lesz. Ha mégis hazajönne, könnyen lehet, hogy bezárják. Ezt a szöveget a zene elején, vagy végén a Dáliában a jelenlevők hallhatták, mielőtt Szajkó lekapta a lemezzátszóról.

Jávorszky Béla:

Próbáljunk rendszerezettebben haladni. Még ne jussunk el a Dáliáig. Először inkább a saját zenekarodról beszélj, amelyik 1958 és 1964 között működött. Milyen felállásban és mit játszottatok?

Csányi Attila:

Három fúvós volt és dob, zongora, bőgő. Néhányan zenészek lettek, énekelt velünk először Megyeri Mária, akiből ismert előadóművész vált, később G. Nagy Gabi, aki szintén szép pályát futott, készült egy sor rádiófelvétele is. Mindenesetre trombita, klarinét-szaxofon, harsona, plusz dob, zongora, bőgő összeállításban, zömében dixielandet játszottunk. Volt egy 3-4 szolamú vokálunk is, többnyire a fúvósok énekeltek.

Jávorszky Béla:

Mi volt a zenekar neve?

Csányi Attila:

Csányi Attila zenekara. Még tévéfellépésünk is volt, 1959-ben. Akkor kezdett a west coast elterjedni, már lehetett például Mulligan-dolgokat²⁴ csinálni. Akkoriban Szegeden Hulin Istvánnak volt egy olyan zenekara, hogy D + C. Ami azt jelentette, hogy dixieland + cool. Na, ezen ma mindenki mosolyog, pedig ők tényleg megpróbálták mind a kettőt csinálni. Nagyon sokat kell hallgatni egyfajta zenét, akkor lesz a játékos stílusos. Ha valakik dixielandet játszanak, de nem szeretik, ezt azonnal meghallod a játékokon. Nem abban forog az agyuk, nem abban gondolkodnak. Amikor az Orient nevű zenekaromat²⁵ csináltam, még nem volt ennyire ismert zenész Fekete Kovács Kornél. Elhívtam trombitálni és egészen meglepő dolgokat művelt. Jött a próbára és ő tudta egyedül, amit előzőleg mindenkivel megbeszéltünk. A többi tag hozzá sem nyúlt otthon, hanem mindegyik követelte a kottát és abból jól, rosszul eljátszotta. Kornélon látszott, hogy gyakorolta. De a szíve meg az agya teljesen másfelé volt nyitva. Mondta is, mikor hamar elváltunk egymástól, hogy hozzá másfajta zene áll közelebb. Azt viszont szívvel-lélekkel csinálja. Ma szenzációsan játszik, van technikája, önálló, egyéni hangja. De olyat, aki mind a kétféle zenét (modern, hagyományos) egyaránt tudja, a trombitások közül – Fekete Istvánt leszámítva – hirtelenjében nem is tudok. Nem megy. Sokáig velünk volt Mákó Miklós, igazán jó trombitás és Szabados Györgynek is jó partnere volt. Nem mondta, de ő is vergődött. Nem érezte a sajátjának. Bényei²⁶ meg a másik világban lenne valószínűleg idegen.

Jávorszky Béla:

Tehát ti is megpróbáltátok ezt a két világot ötvözni?

²⁴ Az amerikai szaxofonos Gerry Mulligan (1927–1996) a cool és a west coast jazz közötti legfőbb kapocs volt.

²⁵ Teljes nevén: Orient Dixieland Jazz Band.

²⁶ A trombitás, bendzsós, énekes Bényei Tamás (1964–) a Hot Jazz Band alapító tagja.

Csányi Attila:

Igen. De akkor minálunk – ahogy minden zenekarnál, beleértve az egészen kiváló Nebulót – a bulikon táncoltak. Nekünk olyan szerencsénk volt, hogy a Marczibányi téren – de nem a művelődési házban, hanem egy szakmunkásképző iskolában – minden hétvégén játszhattunk. Egy éven át, ami nekünk nagy szó volt. Nemcsak anyagilag jelentett nagyon jót, hanem vitte a hírünket. Fix hely, ahol táncoltak. És nem csak az ipari tanulók.

Aztán a cool zene miatt felfogadtuk Pitó Tibort. Ő annak idején NB1-es zongorista volt, sokat játszott Tabányival, és a modern jazz élvonalába tartozott, Fogarasi szintjén zongorázott és fizettünk neki, hogy hangszereljen és engem is tanítson hangszerelni. Például leírt Mulligan-lemezeket, sőt még Mulligan-szólókat is, egy-két kézírata most is megvan. A zenekar elvállalta, hogy 50 vagy 60 forintot fizetünk neki havonta, ami számára elfogadható jövedelem volt. Nekünk meg fejlődési lehetőség. Pitó amúgy szókimondó ember volt, aki simán megmondta a szaxofonosnak, hogy ez rossz, stílustalan, nem ismeri a harmóniáit. Hogyha nem tanulja meg, akkor az rossz is marad. Később aztán ő is külföldön telepedett le.

Jávorszky Béla:

Ez a zenekarod 1964-ben szűnt meg. Közben – 1962 októberében – a Bajcsy-Zsilinszky és az Alkotmány utca sarkán megnyílt a híres Dália klub. Sokan innentől számítják Magyarországon a modern jazz kezdetét. Te hogyan élted ezt meg?

Csányi Attila:

A Dália motorja Kertész Kornél volt, akinek a neve már 1958 óta az Astoria Kvartett miatt együtt szerepelt a modern jazzel. Amolyan hallgatólagosan vezetőként elismert ember. Ő már sokkal korábban szeretett volna jazz klubot létrehozni. De az akkoriban megjelent beatrock elsöpörte a jazzt. Saját magam is tapasztaltam ezt. A pozanosunk – tipikus jótanuló, vörös diplomás gyerek volt, aztán hangmérnök lett – a harsona mellett a zongorán is jó volt. A zenekarban jól érezte magát, kapott szólókat, tehát nem volt egyáltalán elnyomva, ha akart, hangszerelhetett is, de nem nagyon akart. Egyszer szólt, hogy játsszuk már mi is a Radio Luxembourgon gyakran hallható *Rancho* meg a *Tequila* slágereket. Mondtuk neki, hogy minket a jazz érdekel. Ő meg azt akarta. Aztán egyik nap azt mondta, hogy gyerekek, akkor kiszállok. Tehát a saját bőrünkön tapasztaltuk a beat elsöpítő erejét.

Visszatérve Kertészre, szerintem a modern jazz a Savoy és Astoria jam-session-ökkel kezdődik, 1958/59-ben. Öt éve elkezdtem feldolgozni – még nincs megírva –, felkutattam néhány résztvevőt, szereplőt. Egy csomó fényképem már van, de például a műsorokra még nem tudtam rálelni. Fogarasi a halála előtt adott nekem két kazettát, amin vagy Savoy-beli vagy Astoria-beli jam van. Mégpedig élvezhető minőségben.

Egyszer Fogarasival készítettem egy rádióműsort, és mondta, hogy van neki Dália-, Astoria- és Savoy-magánfelvétele. Mondtam neki, hozza be illusztrációnak. Magam is nagyon kíváncsi vagyok, de a rádióműsorban maga lenne a csoda. Ment a műsor felvétele, behozta – akkor még orsós szalagon volt neki –, beszélgetek vele. Zsoldos Mari, a hangmérnök egyszer csak integet, hogy „gyertek, ezt nézzétek meg!” Az oszcilloszkópon a keverőpultján látható, hogy sztereó a jel. Tehát Fogarasi – aki Kandót végzett és erős műszaki vénájú ember volt a Szele Tiborral együtt – már sztereó felvételeket csinált ezekről a jam-ekről saját maguknak.

Ami a Savoy meg az Astoria jam-et illeti, ott Fogarasi és Berkes Balázs volt a sztár. Meg egy dobos, aki ma is él, de régen visszavonult, ezért kevesebben emlékeznek a nevére: Szalai Gábor, civilben mérnök. Nagy tekintélye volt Idrányi Ivánnak, aki mindenféle oktetteket meg szeptetteket állított össze és kimondottan west coast jazzt játszott. Megpróbáltam ezeket a modern jazzel kísérletező embereket megkeresni. Mind rendkívül kulturált ember volt, aki el tudta mondani, mit akart. Például a zongorista, hangszerelő, zenekarvezető Tóth Zoltán (szintén mérnök), aki mindent tud a zenéről. Vagy a zongorista-

vibrafonos Radics Gábor, egykori Dohnányi-tanítvány, aki minden zenében otthonos volt. Meg hát ott vannak a Dáliában a vezetőség tagjai, őket nyilván ismered.

Jávorszky Béla:

Simon Géza Gábor könyvében (Magyar jazztörténet, 1999) benne vannak.

Csányi Attila:

Igen, de Simon koránál fogva nem járhatott oda, tehát nem tudhatja azt, hogy dr. Gregorits János nemcsak a helyettese volt Kertésznek, hanem gyakran fel is lépett ott. Zongorista, egyébként ügyvéd, itt lakik a közelben. A Dália négy jazz újságpéldányát nyilván ismered. Kevesen tudják, hogy az egyik újságon a karikatúrát Radics Gábor vibrafonos rajzolta.

A Dália úgy működött, hogy a klubest első felében előadás volt, 5-6 ember lemezeket mutatott be és arról beszélt. Voltak köztük kevésbé jártasak. Például akivel később sokat dolgoztam, zenész is volt, Pál Sándor egyszer Wynton Kellyről tartott előadást. Hogy „Tessenek idenézni, a zongora klaviatúrája ekkora, akkor ő miért csak ennyi részen játszik?”. S akkor ott mindenki bólogatott hozzá.

Az előadásokat amúgy többnyire Dezső Csaba, Tóth Zoltán, Marton György és Kertész tartotta. Gondára nem emlékszem, de lehet, ő is tartott ilyesmit. Az igazi érdekességek azonban mindig a jamek voltak. Ezek a zenekarok többnyire nem próbáltak, úgy álltak ott össze. Berkes Balázs vagy Pege rengeteget szerepelt. Idrányiék már kevesebbet. Tóth Zoltánnak volt egy saját big bandja, ott kezdett például Tomsits²⁷ és a két Bergendy.²⁸ A semmiből kellett összetartania egy zenekart. Teljesen amatőrökkel nem lehetett, mert akkor nem lesz rendes zene belőle, aki meg jól játszott, azt sokfelé hívták. Tehát meg kellett találni azt a bizonyos egyensúlyt. Hangszeléseket szerezni egy vagyon volt. Akkor még nem lehetett rendelni az interneten, hanem emberek leültek, kagylóztak és kottáztak.

De Tóth Zoltánnak volt egy szeptettje is, az elég sokszor fellépett a Dáliában. Két fuvola és egy szaxofon, meg a ritmusszekció. De például ott volt Csíkvári Tamás fuvolás is, aki jól improvizált. Ma is él, a jazztól visszavonult, zongoristaként tevékenykedik. Talán tornászokat vagy balett-táncosokat kísér.

A Dáliában ezen kívül még vidéki együtteseket is hívtak. Vidéken nagyon kevés zenekar működött, Hulinék még nem voltak olyan szinten – de ebben nem vagyok biztos –, hogy Dália-képesek legyenek. De a hatvanas években például Pécsen elég gazdag zenei élet zajlott, ott játszott többek között Pagony Antal, aki később szintén Nyugatra került.

Szerencsém volt, hogy ott lehettem a Dáliában annál az Ablakos-Krautgartner párbajnál.²⁹ Külföldiek ugyanis nem nagyon léptek fel ott. Bár már terjedt a híre, cseheket, lengyeleket elég sokszor láttunk a vendégek között. Egyszer csak megjelent Krautgartner. Akkor rettentően haragudtam Ablakosra, aki kevés gátlással rendelkező, a tekintélyt nem tisztelő fiatalember volt. Beállt mellé és szabályosan provokálta a lemezekkel és nagy múlttal rendelkező Krautgartnert. Én meg utóbbira voltam kíváncsi és haragudtam, hogy mit fúj ez itt állandóan, miért nem hagyja már abba. A cigány jazzmuzikusoknál amúgy szokás volt a „beszállok és elvágom a száját”. Ami azt jelenti, hogy a másik akármit csinál, megpróbálták túlfújni vagy túljátszani. Azután meg kellett állapítani, hogy a rutinos nemzetközi sztár

²⁷ A magyar modern jazz első igazán nagy formátumú trombitása, Tomsits Rudolf (1946–2003). Másfél évtizeden át volt a Stúdió 11 egyik legstabilabb tagja és első számú hangszerelője, emellett zeneszerzőként és zenekarvezetőként egyaránt elismerést vívott ki magának.

²⁸ Az ötvenes évek legvégén ifjúsági jazzegyüttesként indult, de aztán popzenekarként ismertté vált Bergendy együttes két alapítója, Bergendy István (1939–) és Bergendy Péter (1941–).

²⁹ A korai cseh jazz egyik nagy egyénisége a szaxofonos-zenekarvezető Karel Krautgartner (1922–1982) volt. 1968-ban nyugatra távozott, pályafutását a kölni rádió big bandjében fejezte be.

mögött egyáltalán nem volt szégyenkeznivalója a fiatal, 18-19 éves Lakatos Dezsőnek. Sőt, mintha az ő „győzelmét” könyvelhettük volna el. Az lenne egy igazi csoda, ha valami rejtekhelyről előkerülne egy orsó a játékukról.

A Dália azzal, hogy az Alkotmány utca sarkon bezárták, még nem szűnt meg. Először átköltözött a Balaton étterembe, az Akácfa utcába, a Maximmal ellentétes oldalon. Majd onnan később a Keleti Károly utcába.

Jávorszky Béla:

A Dáliát, azt hiszem, kiveséztük. De miért szűnt meg a zenekarod 1964-ben?

Csányi Attila:

Egyrészt felvettek a főiskolára, másrészt nősülés előtt voltam, és nem akartam hivatásos zenész lenni. Koncertezni igen, de vendéglátós zenésznek menni nem. Bár egyszer néhány hónapig zongoráztam különböző presszóban, ahogy akkor mondták, „repülő státuszban”. A zenész szakszervezetben kellett vizsgázni és csak az szerepelhetett szórakozóhelyeken vagy vendéglátóhelyen, akinek vizsgája volt. Akinek nem jutott hely vagy nem akart zenész lenni, az kapott egy regisztrációs engedélyt, azzal mehetett „repülni”. Ami azt jelentette, hogy beugorhatott az épp szünnapos zenészek helyére. Például itt nem messze, a Rózsa presszóban Garay Attila zongorázott, és a szünnapjára engem osztottak be. Egyszer épp zongoráztam, amikor belépett Garay. Kezem-lábam remegett, hogy mit fog szólni a játékomhoz. De nem szólt semmit, ivott egy kávét, udvariasságból odaköszönt és ment.

A szakszervezet akkoriban hallatlan erős volt. Csak engedéllyel vagy kategória-vizsgálattal lehetett játszani. Egy Fásy Ádám akkor nem léphetett volna fel sehol, mert nem kapott volna engedélyt. Hiába nagy a tábora.

Jávorszky Béla:

Milyen főiskolát végeztél amúgy?

Csányi Attila:

Kereskedelmit. Estin.

Jávorszky Béla:

Huszonnégy voltál, mikor felvettek. Az érettségi után tehát inkább zenéltél? Vagy miből éltél?

Csányi Attila:

A zene csak fél évig volt. Dolgoztam a Központi Statisztikai Hivatalban, a Belkereskedelmi Minisztériumban, azután megfűztek, hogy maradjak tanítani. Előbb a Kereskedelmi Főiskolán, majd a Számviteli Főiskolán is, később pedig a jazztanszakon is tanítottam.

Jávorszky Béla:

1968-ban Simon Géza Gáborral és Pál Sándorral elhatároztátok, hogy összegyűjtitek a magyarországi jazz korai korszakának emlékeit, dokumentumait. Honnan jött az indíttatás?

Csányi Attila:

Az első impulzust az adta – azon kívül, hogy már körülbelül tudtam, mi a jazz –, hogy megismertem a trombitás Papa Fleigh-et. Amúgy Forgács Lászlónak hívják, később a Budapest Ragtime frontembere lett, olyan dixieland-trombitás, aki énekel is, meg sok egyéb

hangszeren játszik. Nagyon muzikális, amilyen hangszerhez nyúl, az megy neki azonnal. Ma nagyon népszerű ember. Egy időben kezdtünk hanglemezeket gyűjteni.

Kamaszként együtt jártam vele Zilcz Györgyhez a László Gimnázium zeneiskolájába. Egyszer Fleigh beállított pár normál lemezzel – tehát még 78-as fordulatú gramofonlemezzel –, rajta Chappy zenekara. Angolul énekeltek, talán szaxofonszólo is volt rajta. Állította, hogy ez magyar. Meghallgattuk párszor és nagyon tetszett. (A másik meg egy Nat Gonella-lemez volt.) Mivel a magyar lemez nagyon rejtélyesnek látszott, elkezdtük kérdezgetni, hogy ki ez a Chappy? És kik a többiek? Tehát voltaképpen innen datálódik a magyar jazz megismerésére való törekvésem. Ennek lassan hatvan éve. Azóta ezzel foglalkozom és egy pillanatra sem bántam meg, hogy beleástam magam. Fleigh-gel kezdtük ezt nyomozgatni. Ő ugye másként is érintett, mert énekel is. Mikor például Murányi³⁰ itthon volt (sokszor volt), mondta, hogy olyan Fleigh kiejtése – pedig kötözködő embernek számított –, hogy azt még neki is el lehet fogadni. Különben mindenkire fintorgott. „Hallom a kiejtéseden. Meg sem kell szólalni és tudom, hogy nem amerikai vagy”.

A jazzkutatásban a következő impulzust az adta, amikor egyik prágai vagy brno-i utamon találtam egy cseh jazztörténetet – spirál kötésű cseh nyelvű könyv, duplalemezzel. Akkoriban már folyt idehaza a vita, hogy tánczene, jazz zene, vendéglátó zene. Amit mi jazzesnek éreztünk, például a Chappy zenekar játékában, megerősített, hogy a csehek is annak tartják. Tehát ők a saját lemezválogatásukba, a cseh jazztörténetbe bevalogattak olyan felvételeket is, amelyeket nálunk fanyalogva hallgattak volna. Főleg azok, aki már a modern jazzel ismerkedtek. A véletlen hozta, hogy belebotlottam a belga jazztörténeti kötetbe. Akkor kezdtem felismerni, hogy sokfelé foglalkoznak képzett és zenéhez értő emberek helyi, hazai jazztörténettel.

Közben Budapesten kezdtek megnyílni a különböző baráti országok kulturális intézetei. De itt főleg az üzletekre gondolok, a Népköztársaság (ma Andrássy) úton a cseh kultúra, a német kultúra, a lengyel kultúra. Korrupció meg lekenyerezés ügyben rendkívül ügyetlen vagyok, de vannak ismerőseim, akik nagyon ügyesek. S ők már régen összebarátkoztak az összes eladóval, amikor én még épphogy köszönőviszonyban voltam velük. S akkor az ezekben a kulturális intézetekben beérkező lemezekről kezdtek az ismerősök szólni. Hogy te, képzeld, telefonáltak az üzletből, hogy jött lengyel lemez. S akkor mindenki rohant. Ott ismertük meg lassan egymást.

Az NDK kultúrában ismertem meg Simon Géza Gábort. Mégpedig úgy, hogy volt egy *Jens Gerlach* című lemez és nem tudtam, ki az. Megkérdeztem az eladótól, de ő sem tudta. Simon pedig, aki ott állt, mondta, egy keletnémet költő, aki jazz témájú verseket ír. Tekintve, hogy nem ismerte senki – talán ő is csak a hátsó borítón olvasta – ezt a lemezt mindenki félrelökte. Simon megvette és lefordította, sőt valahol némelyiket publikálta is, mert ő németes. Beszéltünk pár szót, hogy ő is lemezt gyűjt, én is. Ez 1965 táján lehetett. Ő előbb ismerte Szentkúti,³¹ és valahogy a szocialista lemezeket néha bemutathatta a rádióban. Megnéztük egymás lemezgyűjteményét és látszott, hogy fogékony arra, hogy esetleg a magyar jazzbe őt is bele lehetne vonni.

Jávorszky Béla:

Mekkorák voltak ezek a lemezgyűjtemények?

Csányi Attila:

Hatvan-nyolcvan lemezem lehetett, de voltak normáljaim is, húsz-harminc darab, ami akkor komoly dolognak számított. Simoné is hasonló lehetett. Ma meg, ha valakinek

³⁰ Joe Murányi (1928–2012) magyar származású amerikai jazz-klarinétos, zeneszerző és kritikus; Louis Armstrong utolsó, s egyetlen fehér klarinétosa volt.

³¹ A hatvanas-hetvenes évek fordulóján Szentkúti Pál vezette a Magyar Rádió szórakoztatózenei osztályát.

mondanám ezt a mennyiséget, kinevetne. De volt ám annak előnye is, hogy akkor a lemezeinket ismertük is. Sok évtizeddel később a saját zenekarommal mentem Angliába és a mikrobuszban a dobosunk betett egy CD-t a lejátszóba. Hallgattuk, mondom neki, de jó zene ez, kik ezek? Mire ő: „nem emlékszel, te vetted fel nekem!”. Ma már a saját lemezeimet sem ismerem kellőképpen, mert sok van. Ami amúgy ugyancsak kevés, hisz tizenötezer darabos gyűjtemények vannak.

De visszatérve Simonra, őt is fellelkesítette, amikor mutattam neki azt a cseh jazztörténeti lemezt. Persze akkor is tudtam, hogy a cseheknél sokkal könnyebb ezt megcsinálni, mert Prágát nem bombázták le a második világháborúban. Nem tették tönkre, maradtak teljes irattárak, lemezgyári iratanyagok. Nálunk meg sokminden elpusztult.

Emlékszem, kijártam a Széchényi Könyvtár kisnyomtatványtárába – ami Rákospalotán, egy használaton kívüli templomban működött – lemezprospektusokért. Fénymásolásról még nem is hallottunk, de lehetett mikrofilm-másolatot rendelni pénzért. Ez szenzációs újdonságnak számított. A két háború között kiadott kereskedelmi prospektusok voltak ezek, amelyeket katalógusként lehetett használni. Néha találtunk egy-egy His Master's Voice vagy Marnitz prospektust. Néha antikváriumban is felbukkantak, de általában kidobták őket, mert azt hitték, hogy nincs értékük. Pedig abból tudtuk meg, hogy például megjelent kettő vagy négy Kelényi-lemez.³² Addig se Simon, se én nem botlottam bele. Egy idő után hallottuk, hogy az anyag penészes lett, nehezen tudták kezelni és kidobták. Tehát megszűnt ez a kisnyomtatványtár, ami a mi szempontunkból nagyon fontos lett volna.

Simonnal elkezdtek az adatokat gyűjtögetni és őt nagyon fellelkesítette az előbb emlegetett cseh lemez. Mert Simont több – néha méltatlan – kritika érte amiatt, hogy ő feltétlenül egybemos minden szalonzenét, meg rossz tánczenét és minden mögött rejtett titkos jazz-rugókat sejt.

Jávorszky Béla:

Ez jellemezte az 1999-ben megjelent, szakmai körökben nagy vihart kavart könyvét, a *Magyar Jazztörténetet* is. Ami ellen még a Magyar Jazz Szövetség is tiltakozást tett közzé.

Csányi Attila:

Emlékszem, egyszer bejött a rádió 2-es stúdiójába Gonda János és Friedrich Károly és Simon magyar jazztörténeti könyvéről nyilatkoztak a *Jazzhíradónak*, amely aktualitásokkal foglalkozó havi műsor volt. Körülbelül úgy lehetne összefoglalni a mondandójukat, hogy szorgalmas ember, rengeteg adatot összegyűjtött, de jobb lett volna, ha ezeket az adatokat átadja valakinek, aki ért hozzá. Azt gondolom, hogy nincs olyan ember, aki mondjuk 3-4 évtizedig gyűjt, vidékre utazik, levelez, padlásokon, pincékben mászkál és turkál, komoly anyagi áldozatokat hoz – hisz előfordult, hogy megvett hatvan lemezt, mert volt köztük két darab, amelyre szüksége volt – és mindezek után a végterméket valakinek tálcán átnyújtja. Simon következtetéseivel nem értettek egyet, ez volt a baj. Én pedig láttam, hogy milyen szorgalommal eredt a *Medvetánc/Alexander's Ragtime Band* magyar kiadásainak nyomába. De más témáknak is. Mint egy buldog. Még nagyobb ellenérzést váltott ki, hogy a szerző egyre távolabbi dátumokat próbált keresni. Ennek kapcsán az ellentábor azzal viccelődött, hogy Kossuth Lajos lovas bandériumai ragtime muzsikára vonultak a harcmezőre. Persze ilyesmit sohasem mondott. És akkor még nem is fogalmazta meg részletesen sem a ragtime

³² A trombitás Kelényi Györgyöt (1919–1965) tartották a magyar Harry Jamesnek. 1937-től 1943-ig a Chappy zenekar egyik kulcsembere volt, a háború után önálló zenekart szervezett, amelyben testvére, Kelényi Tibor volt a harsonás. Kelényi György 1949 és 1956 között a Magyar Rádió tánczenekarának tagja volt. Emellett 1965-ben bekövetkezett haláláig tanított.

európai gyökereire vonatkozó gondolatait, sem a karibi-latin zene és harmadikként az egész jazz esetleges európai születésére vonatkozó elméleteit.

Jávorszky Béla:

De azt többszörösen hangsúlyozta, hogy ő az Osztrák-Magyar Monarchiáig, a 19. század közepéig vezeti vissza a jazzt. Egy ideig még a *Medvetánc* 1912-es megjelenésére datálta a kezdetet, aztán elindult visszafelé, egyre messzebb. S ha szó szerint nem is mondta ki, de a megjegyzéseiben folyamatosan azt sugallta, hogy a jazz – pontosabban annak előképe, a ragtime – voltaképpen az Osztrák-Magyar Monarchiából eredeztethető. S onnan került aztán át Amerikába.

Csányi Attila:

Azt a ragtime-ot, amit a cigányzenészek – köztük Brassói Kozák Gábor, aki talán Kozák Gábor József felmenője lehet – játszottak, azt ugyanúgy adták elő, mintha divatos sláger lenne. Bécsben bécsi keringőket játszottak sajátos feldolgozásokban, de nem gondoljuk, hogy közük lenne ennek a stílusnak a megteremtéséhez. Itt az a baj, hogy a múlt század elején cigányzenészek által előadott és gramofon-lemezen rögzített ragtime kompozícióknak semmilyen ragtime stílusjegye nincsen. Felismerhető a dallama. A ragtime-nak európai, ilyen korai korszaka nem létezik. Az, hogy egy dallamra hasonlít a *Mississippi Rag*, meg van 4-5, vagy akár 10 rag, amelyet nagyon sok cigányzenekar eljátszott, az nem jelent semmit. Azóta hallom, hogy olyan teóriája is alakul – állítólag ezt egyik vezető jazzmuzikusunk is támogatja –, hogy a latin- vagy karibi jazz esetleg Lengyelországból származik.

Visszatérve a jazzkutatásra, először arra gondoltunk, hogy fordítva csináljuk. Hogy a háború előtt csinálom én, Simon pedig a háború utánit. Aztán megfordult a dolog, mert elég jól hangot találtam a nálam jóval öregebb emberekkel. Megbarátkoztam elsőként Tiszay Andor író-műfordítóval és életművésszel. Egykor az Operaház titkára volt, ő hozta Pestre a Tagorét, Afrikában járt már a harmincas években. Kicsit szélhámós, de rendkívül kulturált ember, emellett megszállott lemez- és műgyűjtő. Ő volt az egyik. A másik dr. Grexa Gyula, történész, tanár és szintén megszállott lemezgyűjtő. A harmadik Pál Sándor, aki egy kicsit sarkítva NBI/B-s zongorista volt, de a zenészvilág jól ismerte és becsülte, ezen kívül jelentős rádiós zenei rendezői munkát végzett a háború utáni években. Nagy szerepe volt egy jazz igényeket is kielégítő big band megteremtésében. A közreműködésével megalakult a Magyar Rádió Táncczenekara körülbelül tizenhat évet élt. Az életrajzát megírtam az egyik dolgozatomban.

Simonnak amúgy nagyon jó elképzelései voltak, ezek egyike, hogy ki kellene nevelni olyan fiatalokat, akik például diszkográfiai ismeretekre, vagy a magyar jazz szűkebb dátumaira, korszakaira szakosodnak. Egy diszkográfia szinte soha sincs készen. A próbálkozásaink nem vezettek eredményre. Ha volt is vállalkozó szellemű fiatal, nem mélyedt bele ezekbe a témába és nem vált be. Az is az ő ötlete volt, hogy különböző kutatási témákról lehetett tanulmányokat írni. És ő az NKA-tól vagy annak elődszervezetétől pénzt is kijárt ezekre.

Jávorszky Béla:

Nem inkább a Soros Alapítványtól?

Csányi Attila:

Ez speciel nem a Soros volt. De Sorosnál is sikeresen pályázott, mert dolgoztam vele együtt egy lexikonon. Történt egy eléggé csúnya dolog, abban Zipernovszky³³ is benne van, beszéltem is vele erről. Meghirdettek egy pályázatot magyar jazzkutatói témákban és Simont, aki az ötlettel előállt és a pályázathoz a pénzt szerezte, Zipernovszky kezdeményezésére összeférhetetlenség címen kizárták belőle. Ezt a Jazzkutatói Társaság egyik megbeszélésén hallottam. Ugyanis Simon Géza Gábor egy saját, önálló témával pályázóként is jelentkezett. A dolgozatokat amúgy nem Simon bírálta volna el, hanem egy olyan háromtagú zsűri – közte talán Zipernovszky is –, akik viszont nem tartoztak Simon befolyása alá. Ezt én is igazságtalannak tartottam. Aztán meg valaki írt egy olyan témáról, amelyet a zsűri elfogadott és díjazott, és nem tartom lehetetlennek, hogy azt Simon írta álnéven. Abból is sejtem, mert néhány adata tőlem származott. De ez mára már lényegtelen.

Én is írtam egy húsz-huszonöt oldalnyi tanulmányt, *Újabb diszkográfiai eredmények* címmel. Abban Pál Sándor életrajzát is megírtam. Ő 1968-ban harmadikként úgy került ebbe a teambe, hogy Simonnal megkerestük. Valaki ajánlotta, ráadásul a zenész szakszervezetben valamilyen funkciót is viselt és úgy nézett ki, hogy annyi ismeretséggel rendelkezik, hogy érdemes megkeresni. Pál Sándor mondta, szívesen segít, ha bevesszük állandó tagnak. Amit nem bántuk meg, csak jóval később, mert tulajdonképpen elég sok információ meg ötlet jött tőle. Olyan emberekkel beszélünk, akikkel sokkal nehezebb lett volna felvenni a kapcsolatot, ha nem ő ajánlja.

A team már dolgozott és közben az a nagy megtiszteltetés ért minket – akkor már jól ismertem Gonda Jánost, biztos, hogy ő is közbenjárt –, hogy Szabolcsi Bence megbízott minket magyar jazztörténeti kutatásokkal a Zenetudományi Intézet nevében. Nem anyagi szempontból volt ez érdekes – nevetséges honoráriumot fizettek –, hanem mert Szabolcsi Bencének olyan tekintélye volt, hogy megbízására bármilyen ajtó megnyílt. Valahol meg is van a „megbízó levele”.

Jávorszky Béla:

Három év után miért bomlott fel ez a kutatói team?

Csányi Attila:

Pál Sanyi szakszervezeti kapcsolatai révén az akkor a Népművelési Intézetben dolgozó Berki Tamást valahogy megfűzte, és kiadatott az intézettel egy 60-70 oldalas füzetet, *A magyar jazz története* címmel. Pál Sanyi – magát szerzőként feltüntetve – még arra sem vette a fáradságot, hogy az én korábbi cikkeimen valamit változtasson, szó szerint vette át a szövegeket, amelyekben saját lemezeimről írok. Berki Tamás meg előzékenyen elküldte nekem, hogy lám, az ő intézetük milyen komoly dolgokkal is foglalkozik. Mondta, nemcsak, hogy az első kötet elkészült, de már összeállítás alatt áll a második. Mire mondtam a Berki Tamásnak, hogyha a következő kötet ne adj Isten Filuval kezdődik, majd Martinyval folytatódik és ilyen és ilyen lemezekre hivatkozik, akkor talán el fogja hinni nekem, hogy azt nem Pál Sanyi írta. Én meg nem járulok hozzá. Mire annyit csináltak, hogy az elsőre pótlólag tollal ráírták, hogy az én tanulmányom alapján, a második kötetet pedig nem adták ki.

Tehát gyakorlatilag úgy ment szét ez a társaság, hogy adatgyűjtés tekintetében sok eredményt elért, de már a következtetésekben, a rendszerezésben mindenki külön úton járt. Viszont azt felelősen mondhatom, hogy Simon és nélkülem nem lenne magyar jazztörténet. Mert előtte semmi sem volt. Szóval nem az történt, hogy mi ilyen-olyan bővítményt raktunk egy vázlathoz, hanem egyáltalán nem volt vázlat. A hanglemezek meg egyáltalán nem voltak feldolgozva. Még hozzávetőleges áttekintés sem létezett. Hogy melyik zenekarban, kik voltak, milyen hangszerekkel. Ezt ma már nem lehetne megcsinálni, mert az érintettek nagy

³³ Zipernovszky Kornél (1962–) ismert hazai jazzkritikus.

része meghalt. Én még meg tudtam keresni a sok veteránt. Köztük a Filu zenekar megmaradt tagjait, például Pákozdi Rudolfot, az Ausztráliában élő Ticho Tamást és Virág Ferencet, aki később a Stúdió 11-ben volt, precíz ember, tele fényképalbummal, plakátok, lemezek eltéve. És még rengeteg egykor híres muzsikust. Persze mindig ütköztetni kellett ezeket az információkat, mert a zenészek egy része szerint minden felvételen ő maga játszik. Szóval többnyire, de még a jó szándékú emlékezésben is rengeteg az adat-, vagy évszámhiba. Víg Tomi apja, Víg Gyuri talán 96 éves volt, amikor meghalt. Még Tomi előtt települt haza Amerikából, és sokat köszönhetek neki. Megmutattam például neki Len Hughes³⁴ egyik Radiola lemezét, amelyen volt egy nagyon jó klarinét- és tenorszóló. Kérdeztem, kik játszanak, de azt állította, nem emlékszik rá. Mondom, azt megismered, hogy a te klarinéthangod van itt, vagy másé? Azt meg. Meghallgatta, és mondta, igen, ez az ő szólója. Nem azért, mert nagyon jó szóló volt, de a sajátját az ember még hosszabb távról is megismeri. Na de ki a tenoros? Hát azt nem tudja. Ötven éve volt. Aztán másnap felhívott, hogy Miletin Géza. Sokszor nem is kellett kérdezni, beugrott neki egy csomó dolog. Ha egy prospektust látott vagy zenét hallott, előjöttek az emlékek. És nagyon őszintén. Például elmondta a saját hibáit, meg hogy milyen korlátai voltak a klarinéton. Tehát nem az volt, hogy „én vagyok a világ legnagyobb művésze”.

A kutatócsoportról nagyjából ennyi jutott most eszembe. Pál Sándor még járt előadásokat tartani, de egyre inkább, főként az utolsó időkben a Zöldfa nevű étteremben játszott Budán, és úgy viselkedett, mint egy üzletvezető. Szólt a pincérnek, hogy azt ne engedjék be, mert nincs rajta nyakkendő. De ez nem az ötvenes években történt, amikor a Paradisóba valóban nem lehetett bemenni nyakkendő nélkül. Amikor a portás árulta 10 forintért a nyakkendőt, vagy bérelni lehetett, mert különben nem engedtek be. Ha neked sötétkék zakód volt és adott egy zöld nyakkendőt, nem lehetett azt mondani, hogy kérek másikat.

Simon Géza Gáborral az együttműködésem még hosszú ideig folytatódott, és csak néhány éve szakadt meg. Simon egyebek mellett elkészítette a *Magyar jazzdiskográfia 1905–2000* című kötetet, amely szinte előzmények nélküli rendkívüli jelentőségű munka. Persze ezt is számos kritika érte.

Egyébként már akartam mondani, hogy Totth Menyus, aki egykor a Paradisóban játszott, ugyanebben a fotelben van lefényképezve, amiben most Te ülsz. Járt itt párszor, amikor hazalátogatott Amerikából. Ahogy az öreg Víg Gyuri, Joe Murányi, Sülthal, Vajda Sándor, Hardi Tamás, meg még egy csomó zenész. Úgyhogy ez a fotel maga a hazai jazztörténet.

Jávorszky Béla:

Visszatérve a csoportra – elmondtad, miért bomlott fel. Elindultak a külön utak. Később interjúkat készítettél, cikkeket írtál különböző orgánumbokba. Mindezt munka mellett?

Csányi Attila:

Igen. Dolgoztam egyebek mellett öt évig a Belkereskedelmi Minisztériumban is, hús évig pedig a Ruházati Minőségellenőrző Egyesülés igazgatója voltam. Emellett mindenféleképpen tudtam foglalkozni. Először 1986-ban csináltam az Oldsmobile-t,³⁵ amelyben három évig voltam művészeti vezető. Szerénytelennek hangzik, de tradicionális zenekarban – ezt árnyaltabban kellene mondani – jobb zenekart akkor nem ismertem Magyarországon. Beleértve a Molnárt vagy a Benkót is.³⁶ A zenekar minden tagja elmélyedt a stílusban, a

³⁴ Len Hughes (1910–1971) angol trombitás a 30-40-es években számos magyar szórakoztatózenei formációban játszott.

³⁵ Teljes nevén: Oldsmobile Dixieland Jazz Band.

³⁶ Teljes nevükön Molnár Dixieland Band és Benkó Dixieland Band.

hangszerén nagyon jól játszott. Molnárnál meg az elmúlt évtizedek alatt például csak ritkán volt jó trombitás. Hiába volt ő európai színvonalú, mindig voltak gyenge pontjai a zenekarnak. Benkó a menedzselésben páratlan. Amit el lehetett érni, azt elérte.

Abban viszont vitatkoznék veled, amikor a könyvedben azt írod, hogy vannak előadók, akiket Kiss Imre³⁷ támogatott, közte Benkó és Molnár. Gyula – erről ezerszer beszélünk – nem vette észre, hogy Kiss Imre a Molnárt és a Benkót egymás ellen játssza ki. De én tanúja voltam rengeteg ilyen epizódnak. Olyannyira nem vette észre, hogy a múltkor valahol összefutottam a zongorista Garai Mártival, aki azt mondta, hogy „gyerekek, hát mit tudtok Kiss Imréről, de kár, hogy nem lehet róla hallani, ha itt lenne, hogy megpusztlám”. Mert benne semmi nem ragadt meg abból, hogy egészen méltatlan és buta játékot csinált a két zenekarral. Legalábbis én így éreztem.

Jávorszky Béla:

Hogy Kiss Imre kiket támogatott, szerintem jól kirajzolódik a Debreceni Jazzfesztivál hetvenes-nyolcvanas évekbeli programjából. Ebből akár a Molnár, akár a Benkó kirobbanthatatlan volt. De beszéljünk inkább az Oldsmobile-ról.

Csányi Attila:

Az 1986-ban alakult Oldsmobile-t már 1987-ben meghívták a 20. Moszkvai Nemzetközi Jazz Fesztiválra, ahol például Vadim Sakunnal egy este léptünk fel. Három zenekar játszott aznap, és kellemetlen helyzetbe kerültünk, amikor a fesztivál igazgatóságára a három fellépőt behívták. Vadim Sakun a szovjet jazz egyik büszkesége, ő modern. A másik a Capella nevű moszkvai dixieland zenekar, Berklee-t végzett gyerekekkel és a klarinétos Lev Lebegyevvel. Olyan szint, mint a Molnár, legalább olyan jó technikailag, de lehet, hogy tévedek. Mire azt mondták nekik, hogy hallgassák még egy picit az Oldsmobile-t és próbáljanak tőlünk impulzusokat kapni.

Vigyáztam arra – neheztelt is a zenekar érte kellőképpen –, hogy a műsorban se *Moszkva parti esték*, se *Szentek*³⁸ ne legyenek. Csakis húszas, harmincas évekbeli dolgok. Na, mindegy, ez egyéni felfogás. Akkor nagyon összejött az Oldsmobile. Bényei akkor még kereste a saját útját, nem találta az embereit, és hát ő eléggé céltudatos. Ott úgy kell játszani, még a frizurának is úgy kell állni, ahogy ő elképzei. De ettől lesz kerek. Az Oldsmobile kevésbé volt ennyire céltudatos.

Jávorszky Béla:

Kik voltak a tagok?

Csányi Attila:

A harsonásunk Pados Zoltán volt, akkor a jazz tanszakon az ügyeletes zseni. Azért nem hallod mostanában a nevét, mert diszkó-tulajdonos lett és nem nagyon zenél. A trombitás-énekes Papa Fleigh volt, azaz Forgács László, akit korábban emlegettem. A klarinétos pedig először Gyenes Béla, őt Szőke Péter váltotta, szintén volt jazz tanszakos, kitűnő klarinéton és szaxofonon is, nagyon érzi ezt a stílust, de ő diplomata lett. A trombitás Czvikovszky Gábor testvére, György volt a bőgős, Kardos Péter a vezető bendzsós, a dobos pedig Várszegi Tibor. Nagyon erős csapat volt, mindenkiétől teljesen eltérő, egészen egyedi repertoárral. Már a rendszerváltás előtt sokat jártunk Ausztriába, mindkét Németországba, Svájcba. Nyugat-Berlinben visszatérő meghívottak voltunk.

³⁷ A magyar jazztörténete talán legmegosztóbb személyisége Kiss Imre (1938–), aki a hetvenes-nyolcvanas években a Magyar Rádió jazzműsorait szerkesztette.

³⁸ Csányi Attila itt a híres amerikai gospelre, a *When the Saints Go Marching In*-re (néha röviden *The Saints*-re) utal.

Nézőként a kezdetektől, 1973 óta jártam a drezdai Dixieland Fesztiválra. Sok zenészt ismertem, meg a szervezőket is. Azt mondta Karlheinz Drechsel, a főszervező, hogy „ha neked zenekarod van, akkor azt szeretnénk itt látni”. Kért valami demót, de szerintem anélkül is meghívott volna. És én tudom, hogy a drezdai jobb fesztivál a bredainál. Igazi német szervezés, ott nem létezik olyan, hogy ki vagy írva 8 óra 10 perce, és az előző zenekar még csak a második számát játssza. Ott rend van, minden megszerveve, a hangszerek eljutnak a helyükre. Eleinte csak két vagy három helyszín volt, a végén viszont már nyolc. A fesztivál zárásaként van egy felvonulás, New Orleans-i minta (láttam is többször ott): szabadtéren összecsisztítják az aznap fellépő összes zenekart és el kell indulni szekéren, vagy nyitott teherautón. A tömeg pedig azután megy, aki tetszik neki. Van olyan zenekar, aki után tizenöt rokon ballag és van, aki után ezren. Végig az Elba parton.

Tehát a drezdai egy szenzációs fesztivál, a színvonalát illetően, ott láttam az összes dixielandben elismert sztárt és együttest. 1989-re hívtak meg, igazi megtiszteltetés volt. Az Oldsmobile Dixieland Jazz Band-nek csak a művészeti vezetője voltam, a szervezést Kardos Péter vitte. Egy nyugatnémet kisvárosban ugyanakkorra szerzett egy jól fizető fellépést. Mondta a zenekarnak, „gyerekek, inkább oda menjünk, Drezdát pedig mondjuk le”. Mondtam nekik, hogy akkor én csinállok egy olyan zenekart, amelyikkel elmehetek Drezdába. Nekem ez a fontos, de a zenekarnak is érdeke, hisz a koncerteken a világ minden tájáról összes szervező ott figyelt.

Akkor alakítottam egy másik zenekart, az Orientet.³⁹ 1993-ban megjött a meghívó és felléptünk Drezdában, úgy, ahogy megálmodtam. De mint mondtam, nagyon kevés tradicionális érdeklődésű zenész van Magyarországon. Fiatalokból is kellett válogatnom. Fél évbe telt, mire az Orientet megcsináltam. Már az első évben készítettünk egy nagylemezt, ami a Jazz Kutatási Társaságnál az Év lemeze díjat kapta. Aztán megjelent egy másik Amerikában Murányival, beindult a zenekar is, kezdtünk nyugati fesztiválokra járni. Továbbra sem volt sem se *Moszkva parti esték*, se *Szentek*. Maximum az *Ice Cream*, ha nagyon muszáj volt. Ez a zenekar tíz évig működött. Csinálhattuk volna tovább, de volt köztünk orvos, belsőépítész, tehát mindenkinek volt civil foglalkozása. Igazán komoly pénzt akkor lehetett volna keresni, amikor például karibi hajóútra hívtak minket, ahol egy menetet kellett játszani és a másik menetben műsort kíséreni. Utóbbiban táncosokat, artistákat, tehát próbálni kellett és elég komoly igényeket támasztottak. Viszont nagyon jól fizettek. De fél évet kellett volna aláírni. Egy hónapot még meg tudtunk volna oldani, de fél év nem ment a civil foglalkozások miatt.

A meghívásokat tekintve nem panaszkodhattunk. A legtöbb hazai fesztiválon voltunk, lemezeink jelentek meg, játszottunk Joe Murányival, Pat Hawes zongoristával, a hazai jazz nagy öregeivel, Tabányitól Zágon Ivánon keresztül Hardi Tamásig. Amerikában. New Orleansban tizenegyszer voltam. Megismertem az ottani zenészeket, és játszottam is ott. Ilyen értelemben az összes vágyunk meg kívánságunk teljesült. Itthon meg, ha leírok valamit – most fogom például a 80 éves Dán Andrásnak a köszöntését és életrajzát közreadni –, akkor tudom, hogy hasznosat csináltam. Még akkor is, hogyha csak ötven embert érdekel. De lehet, hogy többet?

Jávorszky Béla:

A kutatás a későbbiekben már csak a publikációkra korlátozódik?

Csányi Attila:

Rengeteg dolog van, ami adataiban összeállt, de még nem publikáltam. Érdemes lenne beszélni a diszkográfiáról. Említettem, hogy a három öreg barátom mennyit segített nekem azzal, hogy egyrészt elfogadtak, másrészt az ő ismeretségi körük is elfogadott. Huszonévesen

³⁹ Teljes nevén: Orient Dixieland Jazz Band.

megkerestem Buttola Edét. A mai jazzhallgatónak ez a név nem is létezik. A magyar jazztörténet még koránt sincsen készen. Csak ugye minél inkább visszafelé megyünk és minél régebbiek az adatok és illusztrációk, annál kevésbé érdeklik a mai fiatalokat.

Buttoláról és Kiss Imréről van egy gyönyörű történetem. 1967-ben, tehát a legelső rádiós szerepléseim alkalmával Buttola Edéről készítettem egy tizenöt perces összeállítást. A *Jazz világa* című műsorban kaptam nagyjából ennyi időt. Buttola Edéről beszéltem és Kiss Imre megnézte az illusztrációnak szánt gramofon-lemezeket. „Honnan a francból szerzed te ezeket, hogy ilyen jó állapotban vannak?” Mert ha megnézed, megmozgatod, és a fény ráesik, ha szivárvány-színeket látsz rajta – ezt szivárvány-tesztnek is hívják –, az azt jelenti, hogy majdnem új. Mondom neki a Buttola adta nekem személyesen. Miért te ismerted a Buttolát? Igen ismertem. És hogyhogy ilyen jó állapotban vannak ezek? Ez nekem is feltűnt és megkérdeztem tőle. Mire azt mondta, hogy „azért van ilyen jó állapotban, mert soha életemben nem volt lemezejátszóm”. Tehát megkapta a gyárból és otthon betette a szekrénybe.

Jávorszky Béla:

Visszatérve publikációkra. A hetvenes-nyolcvanas-kilencvenes években különböző print fórumokon – *Magyar Zeneművészek Szövetsége Jazz Szakosztálya Tájékoztatója*, *Jazzinfo*, *Jazz*, *Majazz* – jelentek meg az írásaid. Az elmúlt években pedig a világhálón, a *jazzma.hu* oldalon. Sőt, ott elvben titulusod is van: főszerkesztő-helyettes.

Csányi Attila:

Az általad felsorolt újságok mindegyikére szívesen emlékszem. Eleinte úgy dolgoztunk, hogy szerény ismeretekkel rendelkezünk és ahogy telt az idő, talán tájékozottabbak lettünk. Hamar megismerte egymást az a néhány ember, aki lemezkritikákkal, koncertbeszámolókkal, könyvismertetésekkel és mindenféle egyéb írásokkal segítette ezeket a kiadványokat. Érdekes most, két-három évtized után kézbe venni ezeket a most már nehezen beszerezhető régiségeket. A *Jazz* című szaklap volt az első, amely kivitelezése szerint is professzionális volt. Itt már meg tudtunk nyerni az ügynek ismert és kitűnő fotóművészeket is. Zömében a rádiós jazzműsorok készítőiből és persze jazzmuzikusokból toborozta Maloschik Róbert a *Majazz* szerzőgárdáját. Ez már tartalom és külső megjelenés szerint is megközelítette az általunk megálmodott folyóiratot. Mindössze egy és egy negyedévet élt és azóta sem jelent meg olyan újság, amely akárcsak megközelítette volna.

Azután megjelent a *Jazzma.hu* nevű internetes újság. Bábáskodtam a születésénél és a főszerkesztő Maloschik Róbertet arról akartam meggyőzni, hogy az ötlete kivihetetlen. Napi frissítésű internetes jazz újság. Pedig az együtt töltött közel huszonkét rádiós év meggyőzhetett arról, hogy a főszerkesztő makacs ember és szorgalmas is. Végül is ő győzött meg engem. Immár négy éve működik *Jazzma.hu*. Rovatvezetőkkel, kritikusokkal, követte nemcsak a nemzetközi, hanem a hazai jazzélet szinte minden eseményét. Kialakult egy stabil szerkezet, növekszik a látogatók, azaz olvasók száma. Vannak még külföldi tudósítók is és az oldal megvalósította azt, amit már Simon Géza is fontosnak tartott, hogy bevont ebbe a munkába egy sor fiatal gyakornokot, akik között néhányan ígéretes tehetségnek látszanak. Főszerkesztő-helyettesként szakmai kérdések elbírálása mellett jó néhány témában publikáltam itt, akár hosszabb írásokat is. Lemezkritikák, koncertbeszámolók, előadóművészek méltatása, életútja, egy-egy kerek évforduló kapcsán, híradások a konzervatóriumi- és zeneakadémiai jazzmuzikus növendékeknek a bemutatkozásairól, magyar jazzmuzikus ABC, és hogy a kedvenc témám, a jazztörténet se maradjon ki, néha közreadtam néhányat az „Elsárgult dokumentumaimból” is.

Jávorszky Béla:

Nem beszélünk még a rádiós tevékenységről.

Csányi Attila:

Először 1967-től 1971-ig dolgoztam a rádióban, természetesen külsőként. Akkor huszonhét évesen ez csodának tűnt és rendkívül büszke voltam rá. Nagyon szerettem volna rádiós lenni. Nem lehetett. Amikor pedig hívtak, akkor már én nem mentem, mert addigra másképp rendeződött az életem. Az első rádiós munkát meghatározta, hogy már Kiss Imre volt a szerkesztő.

Jávorszky Béla:

Már 1967-ben ott volt?

Csányi Attila:

Abszolút. De még Szentkúti volt a főnök. Vele nem is nagyon lehetett találkozni. Rendkívül rossz híre volt. Nála csak egy Faluhelyi nevű úrnak volt rosszabb híre, aki valószínűleg politikai megbízott is volt. Egyszer benyitott a 6-os stúdióba, ahol a bigband próbált. Kijött és azt mondta ott az egyik munkatársának, hogy „nem akarok több szaxofont látni”. Nemsokára át is szervezték a Magyar Rádió tánczenekarát.⁴⁰ De hát abban nemcsak ő volt benne, hanem Dobsa Sándor, sőt Bágya András is, bár utóbbi utólag valószínű restellte ezt.

Én a *Jazz világa* című műsorban dolgoztam. Egyórás volt, amiből 10-15 percet adott nekem Kiss Imre. Akkor kezdőként egyébként még nem volt annyira erőszakos és lekezelő, mint amilyenné később vált. De néha azért meglepő dolgokat is mondott. Meg nagyon indulatos is volt. Mindenesetre nekem különösebb konfliktusom nem volt vele az alatt az öt év alatt, amíg együtt dolgoztunk. Bár láttam nem egy meglepő dolgot. Például Gonda Jánossal.

Csak egy sztorit röviden. Gondának volt egy sorozata, ezen az egy órán belül 5-10 perc. *Műszótár* volt talán a címe, zenei alapfogalmakról, amiket példákkal kellett illusztrálni. Akkor még működött a Qualiton együttese, és mikor Gonda mondott egy zenei műszót – például rubato –, utána röviden a Qualiton illusztrálta. Kétszer vagy háromszor ismétlődött ez meg, rövid szöveg, rövid zene. És akkor Kiss Imre – az összes műszaki, technikai ember előtt, meg aki várakozott a sorára – elkezdett teljesen artikulátlan hangon ordítani, hogy „te összetévesztesz minket a Magyar Hirdetővel”. Ezen Gonda nagyon megütközött.

Jávorszky Béla:

Milyen típusú műsorokat csináltál?

Csányi Attila:

Kizárólag magyar jazztörténetet. Annyi önállóságom volt, hogy bátran mondhattam, hogy Buttola Ede vagy Martiny Lajos vagy Beamter Jenő. Minden új volt. Ezen kívül írtam fesztivál-beszámolókat egy rádiós újságba, egy kis zöld borítójú ingyenes kiadvány volt, a címe: *A Rádió Zenei Híradója*. A nevek kiválasztásába nem szóltak bele.

Jávorszky Béla:

Akkor sem, hogyha valaki időközben disszidált?

Csányi Attila:

Nem, abba sem szóltak. De nem is nagyon volt ilyen. Hisz a cél az volt, hogy a jazztörténet kevésbé ismert, már nem divatos embereit mutassam be. Régi embereket. Tehát

⁴⁰ Ebből lett 1963-ban a Stúdió 11.

mondhattam azt, hogy Len Hughes, aki akkor közelmúlt volt, egy angol trombitás, aki itt ragadt és nagyon kalandos története volt. A zenét is nekem kellett vinni, a szöveget én írtam és én is olvastam fel. Az első párnál belenézett Kiss Imre, az elsónél még bele is javított. De onnantól nem szólt bele.

Jávorszky Béla:

Vélhetően azért, mert nem értett hozzá. Bevallottan nem is szerette a jazzt. Mint néha hangoztatta, pártfeladatként vállalta el a műfaj képviselőjét.

Csányi Attila:

Mi úgy tudtuk meg, hogy nem ért hozzá, hogy egyszer kérdezte tőlem, mi az a Django? Azt hittem, Django Reinhardtról kérdez, de kiderült, hogy valaki a *Django* című szerzeményt játszotta. Akkor láttam, hogy itt akadnak hiányosságok. Másik eset, hogy eleinte klarinétosokat hozott a Benkó Dixieland vendégeként. Nekem az volt az érzésem, hogy kicsit Benkó ingerlésére teszi ezt. Albert Nicolas, George Probert, Fatty George. Benkó pedig úgy állt ki velük játszani vagy négyezni, váltogatni egymást, hogy láthatóan nem érezte a helyzet fonákságát. Aztán kiderült, Kiss Imre azért hívta ezeket az előadókat, mert épp a szomszédban, vagy közelben turnéztak. Aztán egyszer azt mesélni nekem Kiss Imre, hogy meghívta Coleman Hawkins-t Benkó vendégének. Ami engem meglepett, hisz a túlvilágról ritkán járnak vissza. Erre rám nézett, és azt mondja: „de hát nemrég beszéltem vele”. Mondom, „az lehetetlen, valaki másra gondolsz”. Mire kicsit elgondolkodott, majd kibökte, „ja, igen, Bill Coleman volt az”.

A *Jazz világa* című műsorban amúgy olyan emberek szerepeltek akkor, mint Korda Ágnes, Benedikty Béla, Gonda János, talán Kaán Judit és Petrányi Judit is, aki most a MÜPA hangja. Amikor bemész egy koncertre ő mondja, hogy „tessék szíves lenni kikapcsolni a mobiltelefonjaikat”. Ugyanez a hang konferált Acker Bilk-től, Duke Ellingtonig az Erkel színházban mindenkit. A rádióműsorok akkor nem voltak rosszak és még fizettek is, relatíve elfogadható pénzt.

Jávorszky Béla:

A nagylemezeket ti vittétek be?

Csányi Attila:

Mindig. Hát ott nem igazán volt, hanem olyanokat csináltak, hogy valamit fizettek azért, hogyha ők átveszik. De az is olyan bonyolult volt, hogy a portán kellett leadni és akkor az ember nem tudta biztosan, hogy visszakerül-e. Akkor már gyűjtöttem a magánfelvételeket, voltak például olyan lemezeim, Zágon Ivántól meg más zenészektől, akik úgy vágatták lemezekre a rádiós szereplésüket, hogy rajta volt néha a hírek vége, esetleg a bemondó hangja. Az archív műsorokat készítő Sebestyén János szempontjából ez utóbbiak voltak érdekesek. Hallotta, hogy vannak ilyenek nálam, kérte átjátszásra.

Jávorszky Béla:

Ez havi műsor volt egyébként?

Csányi Attila:

Igen, egy órás, ezen belül nekem 10-15 perc jutott. Ezért 1967-ben fizettek 300 forintot, plusz – fél gázsíért – kéthetente megismételték. Úgyhogy volt, aki ezért engem irigyelt is. Nem is tudom, hogy hogyan lett ennek vége. Egy csomó embert elmozdítottak. Szakmailag nem volt szerintem rossz a műsor, csak a koncepció nem volt világos. Nem az aktualitásról szól – jó, egy-egy Erkel színházbéli koncert azért szóba került –, hanem,

valószínűleg azért ment benne Artie Shaw vagy Benny Goodman, mert valaki olyan lemezt tudott épp szerezni. Máig úgy vélem, más koncepciója nem volt. Aztán 1971-ben számomra ez megszűnt.

Jávorszky Béla:

Simon Géza Gábor mikor volt a rádióban?

Csányi Attila:

Nagy valószínűséggel előttem, sőt egészen biztos, mert a szocialista lemezeket korábban mutatta be. Aztán az első 4-5 magyar jazztörténetet is együtt csináltuk. Viszont arra is emlékszem, hogy Pál Sándort én vittem be, mert akkor fedeztük fel Székely Aladárt, mint ragtime zongoristát, aki ennek az egésznek az őse, meg a királya. De ne gondolj hatalmas kutatómunkára. Mivel a lemezek mellett kottákat is gyűjtöttem, a zenei antikváriumban megvettem az egyik korai Rózsavölgyi Újévi Táncalbumot. Az összes zeneműkiadónak voltak táncdal-albumai, mindegyikben el volt rejtve egy-két magyar nóta, táncsláger és szalondarab között igényesebb zene is. Egyszerű kották voltak, úgyhogy egy kezdő is viszonylag könnyen meg tudott vele birkózni.

Jávorszky Béla:

Melódia volt leírva és az akkordok fölé rakva?

Csányi Attila:

Nem, ezek kétkezes kották voltak. Ebben a korai Rózsavölgyi albumban találtam rá Székely Aladárra. Székely nevét soha az életben nem hallottam addig. Hazahoztam, eljátszottam, egy szerzeménye volt benne, úgy emlékszem, a *Panama kalap*. Pál Sanyi, aki hivatásos zongorista volt, bejött a rádióba és eljátszotta. Akkor volt néhány rettentő goromba perc, mert magával hozta a Zöldfa étteremben vele játszó nagyon ügyes fiatal dobost. Mire Kiss Imre azt ordította neki, hogy „az én engedélyem nélkül hogy merészelsz te ide bárkit behívni?”. Tehát nem az volt a problémája, hogy a ragtime az egy szólószingora műfaj, amit sosem kísértek dobbal, csak a pesti presszóban esetleg. Hanem az, hogy az ő engedélye nélkül. Pedig nem kért volna érte pénzt. Eltelt utána jó pár év, talán 1988, 1989 lehetett, volt valami átszervezés a rádióban, s mintha akkor Göczey Zsuzsa⁴¹ lett volna a jazz gazdája. Azon spekuláltak, hogy valakit kellene találni, aki ezt főállásban, hivatásosként csinálja. De akkor már nem akartam. Olyan volt az állásom, amit nagyon szerettem, minden tekintetben, anyagiakban is megfelelt.

Akkor kezdődött a második rádiós korszakom, ami talán majdnem húsz évig tartott. De közben nagyon hamar, talán már 1993-ban Maloschik Róbert lett a jazzadások szerkesztője.

Jávorszky Béla:

Kiss Imrével már nem is találkoztál?

Csányi Attila:

Kiss Imrével a második időszak alatt sosem találkoztam. Lehet, hogy ott volt még a rádióban, de nem dolgoztunk már együtt.

⁴¹ Göczey Zsuzsa (1948–) a nyolcvanas években a legnyitottabb könnyűzenei rádiós szerkesztő, olyan progresszív műsorokkal, mint a *Lemezborze helyett*, a *Rockújság* és a *Bagoly*. 2001 óta a Klubrádió zenei főszerkesztője.

Jávorszky Béla:

Vélhetően azért, mert ő időközben feljebb emelkedett. A Petőfi adó vezetőjeként 1994 márciusában ő vezényelte le a kirúgásokat, amikor 129 munkatárstól váltak meg, köztük Göczey Zsuzsától is. Majd az országgyűlési választások eredményeként visszajöttek a szocialisták, ősszel a rádióban is megtörtént egyfajta visszarendeződés, Kiss Imrét pedig kirúgták. Azzal teljesen el is tűnt a zenei életből.

Csányi Attila:

Azért nem teljesen, szervezőként szerepelt, de mindig háttérben. Én kétszer is találkoztam vele. Először Pege, másodszor Jávi temetésén.⁴² Regényt kellene írni a két temetésről. Hogy micsoda beszédek hangzottak ott el. Pege temetésén például Benkó Sándor tartotta az egyik búcsú beszédet. Utána Kállai Kiss Ernő következett, beszédének lényege az volt, hogy Pege nemcsak nagy művész volt, hanem rendes ember is, őt (Kállait) egyszer kocsival hazavitte az akkori Gorkij fasori zenész szakszervezetből. Miközben baráti vagy érdekcsoportok külön-külön álltak és hallgattak. Rengetegen voltak. Egyetlen magányos ember volt: Kiss Imre. Nem lehetett tudni, hogy oda akar-e menni valakihez vagy még nem szánta rá magát? Köszön vagy nem köszön? Ki köszön előre? Nekem ez majdhogynem drámai jelenetnek tűnt.

Kísértetiesen hasonlított az előbbiekhöz Jávi Vilmos temetése. A tömeg legalább ugyanakkora volt, mint Pegénél és az egyik fa alatt állt ismét egyedül és elhagyatottan Kiss Imre. Szomorú volt látni ezt a magányosságot. Pedig régen micsoda hatalma volt. Például, hogy „visszaadassam az útleveledet?”.

Jávorszky Béla:

Igen, Lakatos Tónit is többször megmentette így. Ő a nyolcvanas években gyakorta kint maradt engedély nélkül Németországban, aztán végül mindig hazajött. S állítólag mindig Kiss Imre intézte el, hogy ne legyen neki ebből problémája.

Csányi Attila:

Érdemes lenne picit a hangfelvételekről is beszélni. Tóninak a Németországban megjelent lemeze⁴³ voltaképpen a Magyar Rádióban készült. Aztán eltűnt a felvétel. Kint pedig megjelent. De volt néhány másik is.

Jávorszky Béla:

Például Ella Fitzgerald 1970-es itteni koncertje, amely 1999-ben *Ella in Budapest* címmel a Pablo Recordsnál látott napvilágot.

Csányi Attila:

Igen, s ha meghallgatod az *Ella in Budapestet*, azon az előbb említett Petrányi Judit hangja egy pillanatra meg is szólal. Ez amúgy Fitzgerald második magyarországi látogatása volt. S képzelt, nekem van egy harmadik Ella-koncertről is plakátom! Ugyan nem emlékeztem rá, de azt hittem, valami miatt nem voltam ott. Aztán kiderült, hogy nem: a plakát megjelent, a koncert elmaradt.

A rádiós munkára visszatérve elmondhatom, hogy ez alatt a huszonkét év alatt, amit a rádióban (másodjára) töltöttem, a nagyon sokat kritizált Maloschiknál⁴⁴ koncepciózusabb, felkészültebb, ötletelibb és szorgalmasabb szerkesztővel soha nem találkoztam.

⁴² Pege Aladár (1939–2006) jazzbőgős és Jávi Vilmos (1945–2007) jazzdobos.

⁴³ Tony Lakatos' Bacillus: *Sing-Sing Song*, Aliso Records, 1983

⁴⁴ Maloschik Róbert (1948–) rádiós szerkesztő.

Jávorszky Béla:

Jazz területen?

Csányi Attila:

Jazz területen. Emellett van egy sajátosan érdes modora, amivel nemcsak sok ellendrukkert szerzett, hanem ami valószínűleg az egész karrierjét hátrányosan befolyásolta. Annyi ötlettel és annyi energiával, amennyivel ő ezt a dolgot csinálta, soha nem bírt talán senki. Tehát nem is lehet összehasonlítani a műsorainak szellemét Kiss Imréével. Maloschik a jazztörténetet is úgy ismeri, mint kevesen. Lexikálisan sokkal többet tud, mint az összes ismerősöm. Talán Friedrich Károlyt kivéve.

Maloschik saját ízlését teljesen háttérbe tudta szorítani a szerkesztői munkájában. Ugyanezt az egyéni rokon- vagy ellenszenvet ki tudta kapcsolni a zenészek személyével kapcsolatosan is. Tehát tudom, hogy néhány embert nem szívtelt, mégis behívta a Márványterembe és felléptette, esetleg felvételeket is készített vele.

Tanúja voltam, hogy a Márványteremben micsoda harcok folytak és mennyi akadály volt, hogy ott egyáltalán legyenek nyilvános jazzkoncertek. Láttam azt, hogy klasszikus zenei versenyeken – ahol nemegyszer kötelezték a zeneakadémistákat, hogy jelentkezzenek – tíztizenkét néző volt. Maloschik koncertjeinél a Márványterem hátsó ajtaját ki kellett nyitni és ott a vécé felé még vagy húsz pótszékot elhelyezni. Ezért aztán haragudott rá mindenki, akivel szervezési dologban ütközött. A végén már olyanokat csinált fricskaként – azt hiszem, Alföldi Borus István volt a főnöke abban az időben –, hogy azt mondta: „most mondjam meg nektek, vagy később, hogy negyven pótszék, az kevés lesz?”. És még nem lehetett tudni, hogy ki fog játszani. Ezt belülről nézni nagyon tanulságos volt.

Az igazi szenzációk pedig a könyvedben, általad is említett hangszeres jazzversenyek voltak. Azt soha senki nem csinálta. Kiss Imre ugyan szervezett versenyeket – emlékeim szerint kétszer –, de azok kombó versenyek voltak.

1963-ban a Magyar Rádióban megszüntették a big bandet, lett belőle Stúdió 11. Az első időben igen jó jazzt játszottak. A tizenegy emberből majdnem mindenki jól improvizált. Az új formáció is sok vitát provokált, de sokaknak tetszett. Vissza lehetne keresni a *Muzsikában* és a *Magyar Nemzetben* Pernye⁴⁵ rendszeres rovatát, ebben a Stúdió 11 jazz tevékenységéről írt és nagyon jókat. Ezt a zenekart a Such-féle⁴⁶ átszervezésnél állandóan ki akarták rúgni. Mondván, nem kell ez nekünk, rosszak is, unalmasak is. Ami nem igaz, mert nekik a stúdióigényeknek kellett megfelelniük. Kísértek operettet, rossz és igényes tánczenét, de nem azért, mert azt szerették, hanem azért, mert ezt kívánták tőlük.

Kondornál⁴⁷ néhányszor Maloschik mentette meg a zenekart. Persze nem biztos, hogy jót tett nekik, mert jött a *Promenáda* vasárnap délelőtti vagy dél körüli sorozata, ez ment néhány évig cserében, hogy megmaradjanak. Oda olyan vendégelőadókat is meghívtak, akikkel nem egyszer kár volt felvételt csinálni.

A környező országokban azért nem mindenütt pusztították ki a rádiózenekarokat. Tavaly decemberben például a big band fesztivál lecsupaszított, kicsinyített változatán a Fővárosi Művelődési Házban a Ljubljana Rádió Big Bandje játszott. Ültünk és hallgattuk tátott szájjal. Hogyha nem mondják, akkor azt hiszed, amerikaiak. Utána beszélünk az egyik taggal, aki magyar és azt mondta, hogy a zenekar háromnegyede a Berklee-n végzett, és azért vannak itt, mert a rádió működteti a saját zenekarát. Tehát azért nem szűnt meg mindenütt.

Visszatérve a rádiós jazz tehetségkutató versenyekre, szerintem kivétel nélkül mindegyik magas színvonalat jelentett. A mai élvonalban vagy a feltörekvő fiatalok között

⁴⁵ Pernye András (1928–1980) zenetörténész, szakíró, egyetemi tanár. Egyike volt az elsőeknek, aki szakíróként fölkarolta a jazzt, 1964-ben *Jazz* címmel könyvet is jelentetett meg róla.

⁴⁶ Such György (1960–) közgazdász, újságíró, 2006–2010 között a Magyar Rádió elnöke.

⁴⁷ Kondor Katalin (1946–) közgazdász, újságíró, 2001–2005 között a Magyar Rádió elnöke.

rengetegen vannak, akik ott tűntek fel. Például Oláh Tzumó Árpád, Szabó Dani, Bolla Gábor, Korb Attila, de sorolhatnám sokáig. Maloschik abban is ügyes volt, hogy remek kísérő formációkat válogatott össze és kényszerített együttműködni. Tzumónak így volt triója, aztán Csekének⁴⁸ is, de az akkor hazatérő Barcza Horváthot⁴⁹ is ő karolta fel (bár ő nyilván magától is sokra vitte volna).

Ami még nagyon érdekes, hogy a *Klasszikus és jazz* című sorozatot is kiagyalta. Elérte a kis Szakcsit,⁵⁰ aki valahol Svájcban járt akkor konzervatóriumba, és azt mondta, hogy ebben a sorozatban a *Holdfény szonátát* is játssza el. A kis Szakcsi meg azt mondta, hogy jó. És nem lett botrány, hanem a *Holdfény szonáta* megszólalt. Pedig Maloschik sokszor nagyot kockáztatott, hiszen ezek élő közvetítések voltak. A *Klasszikus és jazz*-sorozatban egyébként a zenekarom, az Orient Dixieland Jazz Band is játszott. Az első félidőben reneszánsz kamarazenét játszottunk, négy fúvós szólamra toronyzenéket és három kortárs magyar darabot.

Maloschiknak még abban is szerencséje volt, hogy talált egy olyan embert, aki nagyon jól konferált: Neltz Jánost. Aki megcsinálta azt, hogy ezeket az átmeneteket úgy konferálta – tehát a reneszánsz zenétől a Hidas Frigyesig –, hogy tátottam a számat, Rutinos is volt, zenei ismeretei is voltak. Aztán amikor Neltz elment, utódjaként Maloschik Pocsai Krisztinát fedezte fel, énekesnőként is, továbbá azt is, hogy nagyon szépen beszélt és kiváló volt az angol kiejtése. Az első héttől kezdve, amikor megszólalt, minden adó csábította és több pénzt ígért neki. De ő jól érezte magát és maradt.

Jávorszky Béla:

Ezek a műsorok ma is megvannak?

Csányi Attila:

Alap dolog, hogy a Magyar Rádió nem őrzi meg a régi műsorokat. Csomó interjút csináltam, nem tudom, hogy pontosan mennyit, mert néha felvettem magamnak, néha nem. Gondoltam, ha szükség lesz majd rá, kikérem az archívumból. Aztán Dezső Csaba elkezdte mondani, majd többen is biztattak, hogy miért nem állítok össze ezekből az interjúkból egy, esetleg több könyvet. Mindig mondtam, hogy jó, jó, gondolkodom rajta. Aztán kiderült, hogy nincs meg mindegyik. Nekem sok megvan, de azt sem tudom, hogy összesen mennyi volt. Százötvennél valószínűleg jóval több. Az alanyok fele meghalt már, és van köztük sok híres ember.

Kőrösi János, Fogarasi, Garai vagy Hardy Tamás.⁵¹ Utóbbi vezető énekes volt, nagyon jó énekes és szinte semmit nem tudnak róla.

Jávorszky Béla:

Merthogy még a hatvanas évek közepén disszidált.

Csányi Attila:

Igen. Ő például a lengyel Wichary dixieland zenekar tagja is volt hat éven keresztül. Játszott Garai Attilával a törökországi Izmirben, még a hatvanas években és Mussolini fiával, aki jazz-zongorista lett. Tudott tubázni, Holéczyel és Herrerrel nagybőgősként játszott és mivel lapról tudott énekelni, Holéczy a vokálban is állandóan foglalkoztatta. A beszélgetős

⁴⁸ Cseke Gábor jazz-zongorista

⁴⁹ Barcza Horváth József jazzbőgős

⁵⁰ Szakcsi Lakatos Róbert jazz-zongorista, Szakcsi Lakatos Béla kisebbik fia.

⁵¹ Hardy Tamást (1923–2004) tekinthetjük az első magyar jazzénekesnek. Példaképének Ray Charlest és a Dave Lambert Triót tartotta, így stílusa a blueshoz állt a legközelebb.

rádióműsoraim (*A magyar jazz archívuma*) eleinte félórások voltak, de egyszer csak szóltak, hogy mostantól lehet egyórás is. Nagyon szerettem csinálni, nagyon kíváncsi voltam ezekre az emberekre. Alaposan felkészültem és akivel beszélsz, az szereti, ha valamit tudsz róla. Ami a legnagyobb nehézséget okozta, hogy ebben a műsorban csak az a muzsikus jöhetett számításba, akiről valamilyen hanganyag van. A rádió csak friss felvételekkel rendelkezett, tehát az úttörőket a saját gyűjteményemből választva illusztráltam. Ha volt ilyen. Mégis elkészültek a műsorok. Példaként felsorolok néhány nevet: Beamter Jenő, Fáy András, Fóthy János, Holéczy Ákos, Káldor Péter, Ruttka Ferenc, Stark Tibor, Deák Tamás, Zágon Iván, Herrer Pál, Zsolnai Vilmos, Balassa P. Tamás, Bányay Lajos, Kelemen Endre, dr. Máday László, Mészáros „Kutya” Sándor, Radics Gábor, Selényi Dezső, Szalay Gábor, Lakatos Vilmos, Németh János, Zorándy Zoltán, Rosenberg Tamás, Tihanyi Péter, Les Czimber.

A régi, többségében magánfelvételek válogatása közben ismertem fel, hogy rengeteg olyan muzsikus van, aki rendszeresen szerepelt a Magyar Rádióban és egyetlen perc hangfelvétel sincs róla. Vagy harminc-nyolcvan évvel ezelőtti lemezen játszott utoljára. Ezért indult a *Trezor* sorozat, amelyben ezekkel a muzsikusokkal felvételeket készítettünk, hogy legalább nyoma maradjon a játéknak. Nem kellett könyörögni, az ötletet azonnal támogatták, csak az anyagiak voltak egészen szerények. Itt nemcsak zenei rendező voltam, hanem a résztvevő muzsikusokat is én választottam ki. Néhány név közülük: Szabó Sülthal Sándor, Fóthy János, Taligás Tibor, Szele Tibor, Máday László, Molnár Lajos, Jákó Balázs, Ungár István, Gregorits János, Tabányi Mihály, Fogarasi János, Martonosi György, Buvári Tibor, Káldor Péter, Schmidt Péter, Bordács Zoltán, Vajda Sándor, Hardi Tamás, Wachner Róbert, Csonka Emil, Borissza Géza.

Végére hagytam a *Magyar jazz ABC*-t. Ebben a műsorban mindenkit bemutatam betűrendben. Se stílus, se tanulmányok nem számítottak, és ebből csodák jöttek ki szerintem. Ez 2003 decemberében indult és 2007 májusában ért véget, 123 adást ért meg és a H betűig jutottunk. Lehet, hogy egy-két adás még elkészült, és akkor jött egy újabb átszervezés.

A rádiós versenyeken zsűritag is voltam. Ez nemcsak megtiszteltetést, hanem a legtöbb esetben nagy élményt is jelentett. Ezekben a zsűrikben ott ült például Pat Metheny vagy John Patitucci. Kevesen tudják, hogy Al Jarreau felfedezője egy magyar zongorista, Czimber László, alias Les Czimber. Tarzan volt a beceneve, disszidens magyar, aki Minnesotában él. Ő is itt volt Al Jarreau-val Budapesten.

Jávorszky Béla:

Beszéljünk még picit a Magyar Jazz Szövetségről is, amelynek egyrészt alapítója voltál, másrészt 1998-ig alelnöke.

Csányi Attila:

Valóban alapító tag voltam és a többi taggal együtt, nagyon lelkes. Amikor elnökségi tag lettem (akkor még vezetőségnek hívták), majd alelnök, akkor persze sokkal jobban beleláltam a tényleges munkába. Belülről láttam, hogy működik. Kezdetben a szövetség sokkal több taggal rendelkezett és fokozatosan vesztette el a varázsát és a tagjait. Anyagiakban mindig rosszul álltunk, pedig sokunk szeme előtt lebegett a lengyel szövetség, korlátlanul tűnő anyagiakkal, komoly lemezkiadási apparátussal, irigylésre méltó koncertérettel. A szövetség pedig nyitott volt azok a muzsikusok és jazzbarátok felé is, akik nem lettek tagok. A Szabó Gábor-díj erre jó példa. Sokszor kapták szövetségen kívüli muzsikusok. Köztük olyanok is, akik hangsúlyozottan rossz véleménnyel voltak a kitüntetés átadójáról.

Nem értek egyet viszont azzal, hogy jó kezdeményezés volt a Magyar Jazzművészek Társaságának⁵² megalakulása. Semmiképpen sem lehet megoldás, hogy külön ellenérdekeltségű csoportok alakuljanak. Ezek egyébként azóta léteznek, mióta én egyáltalán jazzel foglalkozom. A mai szövetség keresi a helyét. Számtalan dologgal próbálkozik, tagbővítéssel, zenészek és jazzbarátok bevonásával, vidéki koncertekkel, táborokkal, magyarlakta területek látogatásával és még sok egyébbel. Talán most jönnek az eredmények.

Jávorszky Béla Szilárd

⁵² A Magyar Jazzművészek Társaságát 2005-ben hozta létre tizenegy vezető jazzmuzsikus: Babos Gyula, Balázs Elemér, Borbély Mihály, Dés László, Fekete-Kovács Kornél, Horváth Kornél, Kaltenecker Zsolt, Lantos Zoltán, Oláh Kálmán, Szakcsi Lakatos Béla és ifj. Szakcsi Lakatos Béla.